

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 21. zvezka.

	Stran
Dr. Jernej Levičnik. (Sestavil <i>A. Zdénčan.</i>)	641
Kvišku. (Spisal <i>Fr. S. Finšgar.</i>) [Dalje.]	646
Umrlemu očetu. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	653
Vseh vernih duš dan. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	653
Na grobéh. (Zložil <i>M. O.</i>)	653
Roža in trn. (Slika iz naroda. — Spisal <i>Fr. Vrhovski.</i>) [Dalje.]	654
Dekadentski biseri. 1, 2, 3, 4, 5, 6 (Zložil <i>M. O.</i>)	659
Celje in okolica. (Proste črtice. — Sestavil <i>Andrej Fékonja.</i>)	660
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	664
Biserji. 50, 51. (Zložil <i>Anton Hribar.</i>)	668
Eros in Nejkos. (Dušeslovna črtica. — Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	669
Književnost	671
<i>Poljska književnost. — Črtice iz maloruske književnosti.</i> (Piše <i>Podravski.</i>) [Dalje.]	

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.] *Posiv* L. Schwentnerja. — *Posiv* krščansko-socijalne zveze. — *Književno naznanilo.*

Slike.

Lev Nikolajevič Tolstoj	641
Dr. Jernej Levičnik	643
Očetova ljubljenska. (Po sliki <i>G. Fröschla.</i>)	649
Sklepna vinjeta	652
Spominik Čehovinov v Branici	657
Ojstrica (na Štajerskem). (Fot. <i>M. Helf.</i>)	658
Ob odkritju spominika Čehovinovega dné 14. vel. srpana 1898	665

Listnica uredniška. *G. M. Š.* v *B. Minn.*: Prejeli; Vaše pojasnilo se pa nam zdi jako čudno. — *G. J. Z.* v *Kr.*: Hrvaško slovnico, katero je spisal *Fr. Marn*, je izdala Slov. Matica. Prav dobra je. — *G. A. Z.* v *P.*: Nikakor ne moremo oskrbovati knjig. Prosimo, obrnite se do kake knjigarne (n. pr. „Katoliško Bukvarno“ v Ljubljani) in ji pošljite potrebno vsoto.

Prošnja. Ker je *G. Pirca* knjiga: „*Vrtnarstvo s posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. V Ljubljani 1888. Založila c. kr. kmetijska družba kranjska*“ že popolnoma pošla, prosimo vljudno one znance, ki jo imajo in bi jo lahko odstopili, naj nam na dopisnici sporočé, za katero ceno nam jo dadó. Jako bomo zanjo hvaležni, zlasti ako nam jo podaré. Ako nam jo pošljejo v križnem zavoju, naj denejo nanj znamko za 10 kr.

Podaril je knjigo *g. Fr. Brulec*, župnik. Srčna hvala!

Vodstvo Marijanišča v Ljubljani.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. X. in XI. po 4 gld.

Dr. Jernej Levičnik.

(Sestavil A. Zdénčan.)

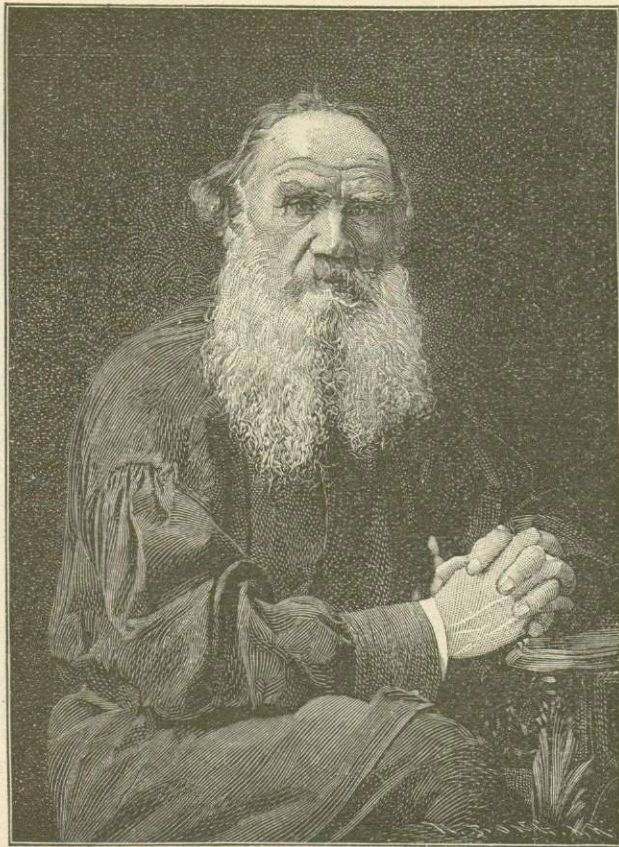
I.

Bilo je v petek, dné 11. velikega travna l. 1883. Po lepem trgu Št. Mohorju na Koroškem se je vil žaleno, a krasen izprevod, kakršnega šmohorski trg že dolgo ni videl. Duhovščina cele dekanije, nešteto plakajoče ljudstvo je pričalo, kako priljubljen je bil, ki je spal smrtno spanje v črni rakvi. In kako tudi ne? Saj so nesli k večnemu počitku očeta sirot, vzglednega duhovnika, šmohorskega dekana, duhovito izobraženega moža in — zadnjega sotrudnika „Kranjske Čbelice“, pesnika dr. Jerneja Levičnika. Ravno zaradi tega, ker je predstavnik polstoletnega našega probujanja in zadnji Čbeličar, ga podajam po sliki in življenju slovenskim rojakom.

Jernej Levičnik se je rodil dné 15. velikega srpana l. 1808. v Železnikih na Gorenjskem iz spoštovane rodovine Levičnikov, ki nam je podarila dva pisatelja, našega pesnika in njegovega mlajšega brata Jožefa Levičnika ¹⁾, ki še živi in pisateljuje

¹⁾ Jožef Levičnik, rojen 6. mal. travna l. 1826., nadučitelj v pokoju in posestnik v Železnikih, je marljiv pisatelj. Prepustil je v porabo pokojnikovo sliko in mi dal prav mnogo podatkov in rokopisov za ta življenjepis. Bodi mu prisrčna zahvala!

v Železnikih. Oče je bil Luka Levičnik ¹⁾, vzoren mož, in mati Neža Kobljar. Imela sta dve hčeri in pet sinov, izmed katerih sta se dva posvetila duhovskemu, dva pravoslavnemu stanu; najmlajši je pa postal doma učitelj. Oče je bil fužinar in v precej dobrih razmerah, a s šolanjem peterih sinov, v draginjskih letih 1816. in 1817. in v silnem požaru v Železnikih leta 1822. se mu je skrčilo premoženje. V tem požaru je pogorela tudi župnijska cerkev in Levičnikov dom.

Lev Nikolajevič Tolstoj.

Naš Jernej je bil najstarejši otrok in že v mladosti silno priden in delaven. Prva leta je hodil v domačo šolo. To šolo je ustanovil v Železnikih l. 1815. bivši cistercijanec stiškega samostana Mihael Grosi, ki je tedaj župnikoval v Železnikih. Daljnje nauke ljudskih šol, šest latinških in dve leti modroslovja je dovršil v Ljubljani. Tukaj ga je poučeval in navduševal za slovenščino Fr. Metelko.

Po dokončanih modroslovskih naukih si je izvolil duhovski stan. Sprejeli so ga sicer

¹⁾ O Luki Levičniku so prinesle „Drobtinice“ XX. letnik 1869 obširen življenjepis. Rojen 16. vinotoka l. 1780., umrl 26. vel. srpana 1860. Bil je izvrsten mož stare korenine in široko znan trgovec z žreblji.

v semenišče, a le kot eksternista.¹⁾ Tako je prebil v Ljubljani dve leti. Ker ga v tretje leto niso hoteli sprejeti med notranje bogoslovce, obrnil se je v krško škofijo.

Takrat je zaslovelo celovško bogoslovje po mladem, a navdušenem A. M. Slomšku, ki je prišel l. 1829. kot špiritual v celovško bogoslovje. Mnogo kranjskih bogoslovcev je odšlo v Celovec, med njimi tudi naš Jernej. Celovski škof je bil takrat Jurij Mayr, ki je Kranjce jako ljubil. Bil je namreč prej gubernijalni svétnik za bogočastje v Ljubljani pri „Ilirski guberniji“.

Kakor v Ljubljani Metelko, vplival je nanj v Celovcu Slomšek, ki je s slovenskimi bogoslovci izdajal nabožne knjige.²⁾

Dné 5. vel. srpana l. 1832. je bil posvečen v duhovnika in v nedeljo po sv. Jerneju je pel slovesno sv. mašo v domači cerkvi. Služboval je kot kapelan nekaj mesecev v Grabštanju (Grafenstein), potem pri Gospe Sveti. Obe župniji sta slovenski, in med rokopisi se nahaja še mnogo slovenskih pridig iz te dobe. Pri Gospe sveti je ostal nekako dve leti kot kanon. namestnik in kapelan. Od tam pa je šel med trde Nemce v Nemški Plajberg. Od tega časa je bil le med Nemci.

L. 1838. je postal kurat v Zgornji Pleši (Inner-Teuchen). Kraj je zelo zapuščen in ločen od sveta. V teh goratih samotah je bilo pravo gnezdo luteranov. Zato je ustanovila cesarica Marija Terezija l. 1754. samostan redovnikov sv. Jeronima. Samostan

¹⁾ Šematizem ljubljanske škofije za l. 1829. nam kaže 129 eksternistov, 82 internistov, torej 211 bogoslovcev. L. 1830. je bilo zopet internistov 80 in eksternistov 113. Kak razloček nekdanj in sedaj!

²⁾ Sodeloval je pri teh-le Slomškovih knjigah:

1. *Prijetne perpovedi za otroke*. Iz Nemškiga poslovenili mladi duhovni v Celovski duhovščini. V Celovci 1832.

2. *Kerščansko devišstvo*. Potrebni nauki, izgledi in molitve za žensko mladost. V Celovci 1834.

3. *Kratkočasne pravlice otrokom v podučenje*. V Celovci 1835.

4. *Življenja srečen pot*. V Celovci 1837.

Razven Levičnika so še sodelovali: Jož. Hašnik, Vinc. Novak, Jož. Zabukošek itd. Gl. M. Lendovška: *A. M. Slomškega zbrani spisi* I. zv., str. 232.

je odpravil njen sin Jožef II. in ga izpremenil v samostojno župnijo, dasi šteje le nekaj nad sto katoličanov. V tej samoti je živel nad trinajst let. Upal je, da ga kmalu premesté, a prišlo je drugače.

L. 1840. umrje zelo mu naklonjeni škof Jurij Mayr, dobro leto kasneje pa zopet Frančišek Gindl. Knezoškofijski stol je zasedel za njim Čeh Vojteh Lidmanský, ki zaradi bolehnosti ni mogel oskrbovati vseh težavnih poslov. Na Levičnika so čisto pozabili. Pasel je le sto duš, in preostajalo mu je dovolj časa. A ker je bil po naravi silno marljiv, ni mogel mirovati. Začel se je učiti laščine in francoščine. Teh dveh jezikov se je učil že v dijaških letih. Poprijel se je nadalje modroslovja in naredil doktorat v Gradcu. Deloval je tudi marljivo pri cerkvi in samostanu, katerega je bilo treba nujno popraviti. Ker je takrat spadala koroška dežela pod ljubljansko gubernijo, je prišel jedenkrat zaradi tega tudi v Ljubljano, da je izposloval dotično vsoto. Omislil je takrat cerkvi tudi dva nova zvonova. Doktorat je opozoril škofa na Levičnika.

II.

L. 1851. je bila na zgornjem Koroškem velika in silna povodenj; zlasti šmohorska dekanija je veliko trpela. Sledečo pomlad je bilo izpraznjeno dekanijsko mesto. Marsikaterega prosivca so oplašile velike poprave pri dekanijski cerkvi in podružnicah. Dr. Levičnik se tega ni plašil, in dobil je šmohorsko župnijo. Tukaj je preživel ostalo dobo svojega življenja. Št. Mohor leži v spodnji ziljski dolini na jezikovni meji. Šmohorska dekanija obsega deset slovenskih in sedem nemških duhovnij. Trg sam je do malega ves nemški. Župnija je jako obširna in težavna. Popravljal je mnogo pri cerkvi, pokopališču in župnišču, ker je povodenj mnogo poškodovala. S svojo vnemo za lepoto hiše božje je blagodejno deloval tudi na drugoverce, katerih je precej v šmohorskem trgu in okolici. Nekateri protestantje so se radi udeleževali službe božje, in mnogo jih je prestopilo v katoliško cerkev.

Dr. Jernej Levičnik.

Ker je bilo takrat v krški škofiji veliko pomanjkanje duhovnikov, je bil Levičnik dolgo let brez kapelana. Trudil se je sam, kolikor mogoče, da ne bi župljani tega preveč občutili: maševal je po dvakrat vsako nedeljo in praznik, pisal je vsa leta vse cerkvene govore in oskrboval pouk v štirirazrednici. Tudi dekanjska dela in pota so mu dala mnogo opravka. A Levičnik je bil zdrav in krepak, ki se je z vso skrbjo poprijel blagega delovanja. Priljubil se je tako svojim župljanom, kakor ne z lepa kdo. Zlasti rad je podpiral ubožne dijake v Beljaku in Celovcu. Marsikak dijak bi lahko povedal mnogo o njegovi izredni dobrotljivosti. Zato so mu pa bili dijaki in mladina sploh srčno udani. Ves dan je neumorno deloval v pisarni, v cerkvi in šoli, zato si je na večer rad privoščil oddiha in si poiskal primerne družčine za razvedrilo.

L. 1857. je obhajal petindvajsetletnico po prav izvirnem načinu. Potoval je čez Pontebo na Beneško, obiskal Oglej, kjer je maševal dné 20. vel. srpana na grobu sv. Mo-

horja, šel na sv. Goro pri Gorici, v Trst in v domači cerkvi obhajal srebrno sv. mašo. Ob tej priliki je bila zadnjikrat zbrana vsa Levičnikova rodbina razven matere (umrla 13. svečana l. 1842.). Lahko se je oče veselil sreče med svojimi otroki. Bila sta dva sinova — duhovnika, dva sodnika ¹⁾ in najmlajši učitelj. Potem je nadaljeval svoje potovanje na Dunaj in obiskal tudi Marijino Celje, kjer se je ravno takrat obhajala sedemstoletnica te sloveče božje poti.

Doma je zopet po strogo določenem redu deloval dolgo vrsto let. Kako priljubljen je bil pri vsem prebivalstvu, priča je sijajna ovacija ²⁾, katero so Šmohorčani priredili 1. vel. srpana l. 1877. v spomin petindvajsetletnega njegovega delovanja v šmohorski dekaniji.

L. 1882. je na tihem obhajal zlato mašo v podružni cerkvi „Maria Thurn“, par streljajev oddaljeni nad šmohorskim trgom. Ta cerkvice mu je bila zlasti mila in draga. Prej je bila last bližnjega gradiča, a on jo je od lastnice kupil. Prispevala je doneske za to cerkvico vsa dekanija, ker je bila prebivalstvu kot božja pot močno priljubljena.

Zadnja leta je jel bolehati. Njegovo krepko postavo je uklonilo neprestano delovanje. Ob svoji zlati maši je prejel v priznanje zaslug od cesarja Franca Jožefa viteški križec Franc-Jožefovega reda. Dotična diploma je datirana dné 13. listopada l. 1882. in se hrani v domači hiši.

Še jedenkrat je hotel videti svojo domačo deželo. Sešel se je s svojimi tremi brati na Bledu meseca kimavca. Ob tej priliki se je na trbiškem kolodvoru poklonil svetlemu cesarju, ki je takrat (1882) bival na Koroškem. Cesar je l. 1856. potoval skozi Šmohor, ondi prenočil, in se je zato sedaj še dobro spominjal Levičnika.

Po zimi sledečega leta je začel huje in huje bolehati. Sklenil je torej stopiti v stalni

¹⁾ G. Peter Levičnik še živi v Celju v pokoju kot sodni svetnik.

²⁾ Obširno opisuje to slovesnost „Danica“ 1877, št. 21.

pokoj in se preseliti na Dunaj. Dogovoril se je že o tem z župnikom pri sv. Petru v notranjem mestu. Toda Bog je drugače sklenil. Preselil se je v boljši, večni pokoj.

Dné 14. mal. travna je dobil prošnjo za upokojenje rešeno, a se je že sploh kesal, da je prosil za pokoj. Hotel je še dalje ostati pri svojih dragih župljanih. Drugi dan ga je napadla med sv. mašo smrtna bolezen. Komaj je mogel dokončati sv. opravilo.¹⁾ K njegovim smrtnim postelji so prihiteli še trije živeči bratje: župnik Frančišek, sodnik Peter in nadučitelj Jožef. Po štiriindvajsetdnevni mučni bolezni je izdihnil v jutro 9. velikega travna l. 1883. svojo blago dušo.

Pogreb je bil veličasten. Ko mu je izpregovoril v slovo višprijanski župnik Gašpar Kalt ob odprtem grobu, ni ostalo suho nobeno oko. Lepa železna ograja in pestro cvetličje krasi še sedaj njegov grob.

* * *

Dr. Jernej Levičnik je bil močne postave in duhovitega izraza. Živel je jako trezno in skromno. Določil si je dnevni red, katerega je izpolnjeval dosledno in trdno. Glavna znaka njegovega značaja sta neumorna delavnost in velika radodarnost. Do ubožcev, zlasti do dijakov, je imel vedno odprto roko. Tudi mladeničem, ki so dohajali k vojakom, je delil dobrote s svetom in z dejanjem. Bil je pravi mož v cerkvi, v šoli, v uradu in v župnišču. Ves dan je delal kakor čebela.

III.

Slovstveno je začel dr. Jernej Levičnik zgodaj delovati. V Ljubljani ga je za to delovanje navduševal njegov profesor Metelko, v Celovcu pa špiritual Slomšek, ki je poučeval bogoslovce v petju, v glasbi in v slovenščini.

„Kranjska Čbelica“ je prinesla v svojem drugem zvezku l. 1831. dobro znano pesem:

¹⁾ Pridigal je ravno po geslu: „Čez malo me ne bode več videli, in čez malo me bode zopet videli“ (Jan. 16, 16) o kratkosti našega življenja. Bila je ravno ta dan obletnica 31 letnega delovanja v šmohorski duhovniji.

Iskana dežela. Ideja je lepa in dikcija mila:

Kje med, kje vince nek' v potokih teče!
Kje sreča želj nobenih ne odreče?
Kje cvete brez morilnih bojev mir?
Kipi breztrudnega veselja vir?
Dežela ta povsod iskana,
Kolumbom, Kukom ni še znana.

In konča:

Nebó ozvezdeno se glási:
Tu zlati zacvetejo časi!

Tretji zvezek „Čbelice“ l. 1832. je prinesel njegovo pesem: *Žal po prijatli v vojski*; četrti zvezek 1883.: *Hrepenenje* (iz Schillerja) in *Sonet*.

„Carinthia“ 1832 je priobčila v števil. 1.: *Občutleji 1. dan 1832. leta*; 9. števil.: *O prazniku 40 letniga cesarstva Franca I.* in števil. 16.: *Zur Namensfeier . . . . Georg Mayr's . . . Fürstbischof v. Gurk.* Izdal je tudi nemški pisano: *Romanje v Št. Lenart-ske toplice v Krški dolini.*

To so njegovi tiskani spisi. A ker ni bil prijatelj javnosti, ostali so mnogi njegovi spisi v rokopisu. Pesnikoval je iz same ljubezni do pesništva. Tako je že pred Koseskim poslovenil v Zgornji Pleši l. 1842. *Devico Orleansko.*

Za primerek bodi I. dejanja 4. prizor.

Johana sama:

Bog vas obvarji, hribi in gorice,
perjazni doli, bodi z vam nebo!
Johana vas pozdravi, mile tice,
Johana vzame zdej od tod slovo.
Vi travniki od mene pojeni! Vertnice
od mene sajene, lepo naj vam bo!
Bog z vam, podpečja in vodice!
Glas dola, ki si pesmi mi zvesto
ponavljal, naj se božja volja snide,
Johana gré in nikdar več ne pride!

Rokopis obsega 37 pol in ga hrani njegov brat Jožef.

Balada *Baron Turjaški Andrej* in dolga epopeja *Katoliška Cerkev* v petnajstih¹⁾ spevih sta se pa izgubili.²⁾

¹⁾ Glaser ima napačno v svoji zgodovini II. 147 v petih spevih.

²⁾ Oba rokopisa je gosp. nadučitelj Jožef Levičnik izročil pokojnemu Mateju Močniku, da bi ju priobčil kot podlistek v „Slovenču“. Med tem je

Njegove pesmi so izvečine lirske, nekaj izvernih in nekaj prevedenih. Prevajal je največ iz Schillerja. Pa tudi Claudiusa, Seidela in Goetheja ¹⁾ je prestavljal.

Njegove izvorne pesmi so resnega, razmišljajočega značaja. On je vedno pesnikujoč filozof. Zato so njegove pesmi dostikrat precej trde. Za vzgled njegove lirike bodi ta - le pesem:

Prijatlam.

Ime in sreča moja znana,
prijatli moji, vam je, menim;
sedim tu v hribih Gorotana
in tiho zdihvam med jelenim. (!)

Serce mi gorko v persih terka,
moj duh spoznanju se daruje,
oko lepote rožic serka,
uho se k petju obrazuje.

Te boljiga moža ²⁾ lastnosti,
veste, so me iz Krajne zgnale:
Od nekdanj rade so grenkosti
blageji duš se napijale.

Sem želim dragi domačiji
množiti čast, dajati hvalo;
sem upal prvi beračiji (!)
stanú odločen biti kmalo.

Drugač so moje pota bile,
nameni v prah so se vernili;
kar persi gorko so vošile,
bogovi neso dovolili.

Ime scer je že oznanvalo,
de lepih solnc ne bodem gledal,
l e v i č n o se je perkazalo
mi znamnje, bom povedal.

Ter se ne čudim v svoj' samoti,
de daleč sem od vas, Ljubljanci;
morbit viharjev sem togoti
menj prost, ko vi, moj' dragi znanci!

umrl g. Jerič, ki je bil glavni urednik pri „Slovincu“, in njemu je bil Močnik rokopisa izročil. Rokopisa sta se najbrže izgubila med zapuščino in papirji g. Jeriča. Škoda je zlasti radi epopeje „Katoliška Cerkev“, ker jo je pesnik veliko let sestavljal in pozneje večkrat pilil. Primerka seve ne morem objaviti, ker se ni nič ohranilo.

¹⁾ Preložil je precej dovršeno „Erlkönig“.

²⁾ Tu misli na špirituala Slomška, katerega je že v življenju spoštoval kot svetnika.

Pesmi je zlagal v svoji samoti v Zgornji Pleši. Zato so tožnega značaja, po nekodi precej pikre. Pozneje v Št. Mohoru mu niso opravila dala, da bi bil še zlagal pesmi.

Njegove pesmi so sodili različno. Že Prešeren mu je posvetil puščico:

Kako bi neki sladke pel lesnjičnjak?

Kako bi neki prave pel levičnjak?

A Prešeren tudi drugim ni prizanesel, ki so bili boljši pesniki nego Levičnik.

R. Perušek pravi o njem v „Kranjski Čbelici“: „Jezik njegovih pesmij teče gladko in dikcija je plemenita.“

Levec pa piše v „Zvonu“ 1883, 6. zv. to-le: „Pokojnik je še v časih, ko se je malokdo menil za slovenski jezik, gojil gorko ljubezen do njega, dasi ni bil prijatelj javnosti ter ni svetu izročal produktov svojega duha. Delal je sam zase iz veselja do pesništva.“ . . . „Njegove pesmi ne dosežajo niti Kastelčevih, pa vendar niso najslabše, kar jih je objavila „Čbelica“.“

Priznati mu moramo pesniški talent, dasi ni tankočuteč lirik, ampak bolj objektivni opazovavec. Tudi čustvo, katero hoče opeti, najprej objektivira in je potem kot objekt opesni. Ker ni imel dobrih in vzornih učiteljev — Koseskega je posnemal — je zastajal v obliki. Pomisliti pa moramo, v kateri dobi je pesnil, in potem ga bomo drugače sodili. Prešerna seve ni mogel doseči, ker le jeden je Prešeren. Pa tudi premalo pesmij imamo priobčenih od njega, da bi ga mogli po vrednosti oceniti.

Tudi kraj, kjer je živel, moramo vpoštovati. Razven dveh let je bil vedno med trdimi Nemci, kjer je malokdaj čul slovensko besedo. Hvaležni mu moramo biti, da je v tisti dobi in v takih razmerah toliko storil za slovenski jezik. Že v njegovih lirskih pesmih se kaže, da je bolj epik. Toda obe epski pesmi sta se nam izgubili, zato ga sedaj več ne moremo objektivno oceniti kot epika. Zadnjemu Čbeličarju pa bodi za njegovo delovanje v pesništvu in v pravi prosveti hvaležen spomin!

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XVIII.

Margita in Lotar sta bila na poročnem potovanju. Vlaku je drdral skozi ogrsko ravan proti Budimpešti. Margita je sedela v kotu mehkega sedeža, Lotar se je njej nasproti raztezal ohlapno po mehki blazini, opiral komolec na valjasti naslonjač ob oknu, jedno nogo imel na tleh, drugo zleknjeno po klopi in ž njo trepetal takt mažarske pesmi, katero je nosljaje brnel v strop. Margita je pa gledala sedaj skozi okno, sedaj predse, sedaj barona, sedaj je stisnila oči, pa jih zopet odprla in gledala konce čevljev, s katerimi je podrsavala po tleh. Oba sta bila nekam utrujena, nerazpoložena, in govor se ni dal razpresti.

„Ali so ti všeč čipke pri posteljnini?“

„Všeč!“

In zopet je bil nekaj časa molk. Lotar je brnel naprej svojo pesem, Margita se je pogledala v zrcalu, pogladila si brez potrebe lase na čelu in vtaknila zrcalo zopet v elegantno rujavo potno torbico.

„Lotar, ali si spalnico ogledal?“

„Kaj?“

„Ali ti ugaja najina spalnica?“

„Seveda.“

In snov je bila zopet obdelana. Margita je vstala v vozu, šla iz kupéja na hodnik, prijela se za naslonjalni drog in strmela v mirno švigajoče brzovjavne droge, čuvajnice, hiše, travnike, polja. Odkar se je poslovila z domom, zdelo se ji je, da je preteklo več tednov, ne samo trije dobri dnevi. Kakor bi se bila streznila iz neke dremalice, zahrepenela je nazaj po svoji sobici, po svojem prejšnjem stanu, po materi, po prijateljicah. Toda spoznala je, da so to sedaj zanjo prazne misli, da jih bo sicer še videla, še pozdravila in objela, toda svoja ne bo nikdar več, svoja,

prosta, nevezana. Izročena je možu, izročila se mu je sama, očitno, slovesno in celo prostovoljno, kakor je pritrdila z osodnim ‚da‘ pred oltarjem. Ne more se trditi, da bi bila žalostna tega ‚da‘, da bi se bila že kesala poroke, a žalovala je vendar po samskem stanu, in to ji je izželo solzo na grob njene deviške svobode, njene mladosti. Ali Margita je še imela toliko trdne volje, toliko moralne sile, da se ni dala zmagati od teh čustev. Prestrašila se je misli: Kaj, ko bi me zalotil Lotar, da jokam! Kako bi bil užaljen! Kolikokrat sem mu obljubila, da ga bom tako mило ljubkovala, kadar bo otožen, da ga bom vedrila in mu sladila vsako grenko uro. Da, da, to moram storiti! Žena sem njegova, to je sedaj moja dolžnost!

Obrnila se je in šla nazaj v kupé, smehljaje in najjasnejšim obrazom, kolikor je mogla, sedla k baronu, oklenila se ga in ljubeznivo šepetala, gladila mu lice in brke ter ga gledala v oko.

„Ubožček, ali si otožen? Kaj ti je, povej mi, no, dragec moj! Vidiš, saj sem jaz pri tebi — pri tebi vedno, vesel bodi no, smehljaj se, zaspanček —“ in poljubila ga je gorko, z vso strastjo in ognjem mlade žene.

To je Lotarja zdramilo iz melanholije, premišljevanja in računov — dolgovi so bili namreč tista melanholija, in te je v duhu urejal, ker je poleg neštetič častitk dobil tudi dokaj zelo vpljudnih opominov, da bi se spomnil tega in onega čimpreje, ko uredi svojo lepo ‚srečo‘. Lotar je postal nakrat zopet zabaven, prisrčen, živahen in igral to ulogo tako dobro, kakor spretni igravec igra kralja, dasi ve, da nima gotovine, s katero bi po predstavi plačal večerjo. Kmalu je zvenel po dolgočasnem kupéju veseli smeh in kratke pavze so izpolnjevali srečni pogledi in poljubi.

V Budimpešti sta sklenila, da ostaneta nekaj dnij, da si ogledata zanimivosti. Lotarju je bilo mesto znano, poznal je mnogo častnikov, katere je hotel obiskati ob tej priliki. Najel je v jednom izmed prvih hotelov najlepše stanovanje za teden dnij. Oh, ta teden!

Posetila sta najpreje par rodbin, Lotarjevih daljnjih sorodnikov, ogledala si zanimivosti, šla v gledališče, udeležila se večera, kamor so Lotarja in gospo povabili častniki. Margita je užila dokaj zabave, bila je raztresena, pozabila je dom in mislila, da je čisto srečna.

Krog polnoči so zapustile dame ono častniško zabavo. Vsi oženjeni častniki in dame so spremile Lotarja in Margito do hotela; tudi nekaj drugih častnikov je šlo z njima. Ob slovesu je stisnil huzarski nadporočnik pl. Herzög baronu pomenljivo roko, oko se je ujelo z očesom, na kar je Herzög salutiral, zasukal se na peti in odzveneale so ostroge po tlaku.

„Ali si se dobro zabavala, Margita?“

„Za zabavo so častniki zares nedosežni. Baron Palfi je bil ves čas kar razigran. Človek se ne more nasmejati. Toliko dovtipov! Izboren spomin ima.“

„To me veseli, srček mili! In sedaj boš lepo spančkala. Po takem večeru vsaj jaz vselej izborna spim.“

„Upam, da bom jaz tudi.“

Margita se je pripravljala, da gre počivat, Lotar je pa sedel še čisto opravljen na zofi.

„Odloži vendar; kaj boš obsedel kar tam?“

„Prej te moram nekaj prositi, Margita. Ali boš huda? Ali mi boš dovolila?“

„Seveda ti bom! Kaj želiš?“

„Vidiš ti, z nadporočnikom Herzögom imam nekaj posebnega govoriti. Jutri je v službi, ne bo utegnil. Čaka me v kavarni. Zato bom moral še nazaj.“

„Sedaj? Kako bo nadporočnik zdelan jutri! Saj ne bo za službo. Pogovorita se rajša jutri!“

„Častnik, pa truden! He, he — Margita, ti ne poznaš vojakov. Ko sem bil še jaz pri

polku, kolikokrat smo prečuli celi teden vsako noč, pa smo bili čvrsti kot Homerjevi junaki, ki so več spali nego vojevali. Torej grem, kaj ne, Margita?“

Baron je vstal.

„Samo me boš pustil v tujem svetu?“ Margitin glas je bil proseč, skoro boječ.

„Saj nisi dete! Zakleneš se in zaspiš. Vrnem se kmalu in tako tiho bom prišel, da me še čula ne boš. In ko se zjutraj zbudiš, še vedela ne boš, da si bila za časek sama.“

„Torej pojdi, ker moraš! Počakam te. Brala bom in pisala mami.“

„Ne, ne, zaspi, trudna si. Nikar se ne muči!“

Baron je že držal za kljuko, poslovil se z Margito, ki ga je prijela za roko in se skoro tresla, kot bi se bala zanj in zase.

Odšel je.

Sredi sobe je obstala Margita sama, sama v tujih sobah, v tujem mestu, obdana krog in krog od kdo vé kakih sostanovavcev, sama o polnoči, brez moža. Morda bi ji sicer ta samota še na misel ne bila prišla, da se je pripeljala v mesto, kakor je potovala sicer z očetom, z materjo ali z bratom — : ali sedaj je prišla z možem, ki ji je obetal, da ostane vedno pri njej, da se odreče vsaki družbi zaradi nje, ker bo v njej imel vse, kar je prej iskal povsodi, a nikjer našel v toliki meri, kakor bo užival ob njeni strani. Kaj je to? Zakaj je šel? — Te misli so ji zavrele po glavi, zaklenila je hitro vrata in se plašno ozrla po sobi, po kateri so padale in se tresle dolge sence vsled luči, katero je prenašala po sobi. Sedla je k mizi, zopet vstala in zavrtela električno zaklopko, da bi prižgala lesteneč in imela več svetlobe v stanovanju. Zaklopka je škripnila, lesteneč je ostal temen, električni tok je bil pretrgan. Poskusila je še jedenkrat, dvakrat, zrla v lesteneč — nič; bila je tema. Ta malenkost jo je iznova razburila, šla je iz salona v spalnico, zaprla še ta vrata za seboj, da ni gledala v temno noč skozi odprte duri, potem pa sedla nazaj in nekaj časa premišljevala. „Kako sem otročja“,

rekla je polglasno. „Saj se vendar kmalu povrne, in če ima važen pomenek, mora vendar iti in storiti, kar je obljubil.“

Pričela je pisati mami dolgo in obširno pismo, v katerem je popisala vse na drobno, kako se zabava, kaj je videla, da je zdrava, da ji ni nič dolgčas, samo sedaj pa sedaj se spomni svoje ljubljene mamice in ji v duhu pošilja tisoč in tisoč poljubov. S pismom se je Margita zamotila dolgo časa. Ko je je zalepila, bila je ura dve čez polnoč. Ustrašila se je, ko je pogledala nanjo, ustrašila, ker Lotarja še ni bilo. „Za trenutek samo“, tako je rekel, „in dve uri ga ni!“

Margita se je pričela bati. Vsak korak po hodniku preko mehkih preprog je čula, ob vsakem mislila, sedaj pa sedaj pride on. A koraki so hiteli sem in tje in nobeden se ni ustavil pred njenim stanovanjem. Pač! Sedaj-le! Nekdo je obstal pred vrati: Srce ji je utripalo hitreje, prijela je svečnik, da hiti Lotarju nasproti — nič, koraki so odšumeli dalje. Sluga je prišel po čevlje.

Še je čakala. Tolažila je samo sebe, a vsa tolažba ni nič izdala. Lotar se zabava, zabava, da sama ne ve, kje in s kom, in ona medli čakanja, ona sameva, njo je popustil s praznim izgovorom. Uh, ta slutnja!

Mraziti jo je pričelo. Šla je v posteljo, luč ji je gorela. Tiščala je oči skupaj, a čimbolj se je trudila, da bi zaspala, tembolj je bila predramljena, bolj je bežal spanec in oči so lezle po sili narazen. Gledala je v strop v tisti pasasti kolobar, ki ga je tvorila luč, ki je migal in trepetal, gledala je zdržema, da bi si utrudila oči, da bi zaspala. Vse zastonj! In po glavi so ji šle grozne misli, domišljija se je razburila, videla je sedaj Lotarja v družbi, oh, v družbi, da jo je izpreletal gnus, sedaj ga je videla, kako ga je nekdo napadel, ko se je vračal že domov, vračal hitro k njej — in nezavestnega so odnesli v bolnico. In te slike so se menjavale, večale se od trenutka do trenutka in jo grozovito mučile. Kri ji je šla v glavo, slišala je bítí srce, drobno tiktanje zlate, majhne žepnice se ji je zdelo glasno, kakor krepki udarci budilnika. Obra-

čala se je na postelji, a že šum odeje ji je bil neznosen. Trpela je sirota prvo bridko uro zakonskega življenja.

Ko je Lotar odšel od Margite, smuknil je tisti sitni poročni obroček ž njegovega prsta v desni telovnikov žep, in Lotar je zadihal zunaj prosto, svobodno kakor nekdanje dni, ko je živel kot lahkoživec prve vrste v Budimpešti.

Prijatelji so ga burno pozdravili in mu ploskali, baron je pokazal prstanček, vtaknil ga zopet nazaj in potrkal se po žepu:

„Tako, možiček zakonski, le spančkajta z Margito, blago ženko, ki mi da rada odpusta!“

„Lotar, da sem jaz Margita“, norčeval se je pl. Herzög, „dejal bi te v druge škripce! Nič odpusta, izpostil bi te, da bi plesal kot Bošnjaku medved!“

„Ko bi bil ti Margita, ne bi nič opravil. Ko bi bil pa Lotar, he, ne bi je prevaril, kakor sem jo jaz že tekom medenih tednov! O tem ne več! Dovolj! Tu me imate, jaz sem do zjutraj svoboden kavalir. Skrbite, da se ne bom dolgočasil!“

Vkljub vsej zlobnosti se je Lotarju vendar gabilo, da bi še dalje govoril o Margiti, katero je tako lisjaški osleparil. Vest ga je pekla, in zato je zahteval zabave, šuma, užitkov in pijače; in vse to mu je nudilo razkošno mesto za dober denar one, ki je v hotelu trpela, da se je on zabaval.

Rano jutro je skoro bilo, ko se je vrnil Lotar nasičen vsega.

„Lotar, kje si bil; moj Bog, kako sem trpela!“

Nekaj je jecal za odgovor, slekel se naglo, neredno, legel in zaspal — in spal celo dopoldne, ki je bilo za Margito prav tako strašno kot noč brez njega: zakaj ta čas se je spočel v njenem srcu do njega neki stud, gnev, kateri je ni zapustil, dasi ga je preganjala in pobijala z vso silo in močjo.

Potni načrt sta nekoliko skrajšala na Margitino željo, češ da ji ni dobro. In ko je dospela Margita domov, obsule so jo znanke, in morala je praviti o krasnem poto-

Fröschl 1888

Očetova ljubljenska.

Po sliki G. Fröschla.

vanju, o zabavah, o vsem — o sreči celo, in one so ji iskreno častitale na vrlem zdravju in na prelepi zakonski sreči.

XIX.

Pol leta je bilo po poroki. Predpust je davno že minul. Margita baronovka Wegelova je sijala kot najbolj duhovita gospa, kraljica plesov za visoke kroge, vse ji je dvorilo, vse se ji laskalo, in kdor je mogel plesati ž njo, pravil je, da je srečen, očaran in da je z jednim valčkom, pri katerem se je zibala ona kot peresce lahno v njegovih rokah, užil več kakor v celi plesni sezoni. A kljub vsemu Margita ni bila srečna, ni bila zadovoljna z nobenim plesom, z nobeno veselico. Ona ni zahtevala laskanja drugih mož, ni ji prijala medenost raznih kavalirjev, ona je zahtevala vse to samo od jednega, zahtevala od tistega, katerega je zaljubila kot žena, zaljubila bolj nego prej, dokler ni bila v zakonskem stanu, — ljubeznivosti in iskrenosti je iskala in zahtevala pri možu, pri Lotarju. — A prav tam je ni bilo. Samo on je bil tisti, ki je bil hladen, mrzel, skoro brezbrizen. Vsa njegova naloga je bila, da jo je privel na ples, pa da jo je zopet spremil domov — često samo do vrat, potem se pa zopet vrnil morda na ples, morda drugam: povedal ji ni nikoli natančno in odkrito. In to je ona čutila, to spoznala in prav zato ga ni hotela več vprašati, ampak je molčala in trpela. Kolikokrat se je sama — kraljica plesa — vrnivša domov, tako bridko razjokala, kot bi prišla od pogreba! In zares se ji je zdelo, da so vse te veselice, ves ta šum, pri katerih igra vedno najveselejšo masko, samo pogrebni izprevodi, da so dehteči šopki deli mrtvaških vencev, da so njena svilena krila prti za tumbo, krog katere že prižigajo blede sveče, ki bodo gorele do smrti ob katafalku njene sreče.

In čim več je trpela, čimbolj ji je krvavelo srce, tembolj se je njena srčna kri razvnela za njega, ki jo je tako silno mučil. Kako mu je stregla, kako molčala in mu ničesar očitala! A vse zastonj! Lotar se je

ohlajal do nje vedno bolj in bolj, in če ga je prosila tega in onega, zdelo se mu je smešno, rekel ji je, da je otročja, da je sitna. In ona bi bila tedaj rada videla, da bi ji bil Lotar brez pomena, da bi se zanj ne menila več, nego zahteva javnost, da bi ga prezirala, živela sama zase mnogo bolj srečna nego ž njim — a žal, tega ni mogla. Nekaj jo je vendar vleklo k njemu; videla je dobro, da tudi on ni srečen, da ga nekaj grize, pa da je te razbitosti in notranje zdvojenosti sam kriv. Zato bi mu bila rada pomagala, rada bi ga bila ozdravila: ponujala mu je najdražjega leka in najboljšega hkrati, ponujala mu je svoje ljubeče srce — ponujala samo sebe, a on je ni maral. Iskal je zdravila v strupu, ki je ugonabljal tiho zakonsko srečo in vlival smrt v njegovo in v dušo Margitino.

In vse to gorje je morala nositi zaprto v srcu. Potožila je jedenkrat neki gospe. In kako tolažbo ji je dala: „Vsaj vse tako trpimo. Možje so vsi jednaki. Vesele bodimo, da jih imamo, in še tako ugledne, pred svetom tako čislane!“

Od tedaj ni potožila nikomur, ne materi — ne sorodnikom. A začela jih je sovražiti, ker so bili vsi hinavci in so ji prej slikali življenje v rožicah, in ko jim sedaj odkriva trnje, se ji rogajo, češ, saj smo to prej vedele, to mora tako biti. Spoznala je kruto resnico, da ni bila zasnovljena ona, da je bil zasnovljen le denar, in da je nevesta samo privesek na doto, ne pa narobe. Zanj je bilo to grozno, za druge seveda ne. Vsa njena tako zvana višja družba se je počutila v takih razmerah ugodno. „Vsak naj svojim potem hodi“ — mož na desno, žena na levo — in zakon je najugodnejši, temni pajčolan, s katerim se udobno zakriva v javnosti škandal.

In kljub tem in takim razmeram je bila Margita preidealna, da bi slutila o Lotarju kaj hujšega; mislila si je, da se je veselil s svojimi tovariši ob pijači, da igra ž njimi, a drugega nič.

Nekega dne je sedela proti večeru sama, kakor navadno. Pri oknu je vezla prekrasno

tkanino, s katero je hotela Lotarja iznenaditi. Vbadala je z iglico, pod roko so ji rastle cvetke, krog cvetk trnje, na sredi pa plamteče srce, ograjeno od trnja in pristopno samo njemu, jedino njemu. Koliko želja, koliko vzdihov in misli je vbodla v vezenje! Ko bi vsak vbod mogel govoriti, tedaj bi dovršeno delo ne bilo drugega kakor vzdih, proseč, ječeč vzdih, kakor zaječi šumno morje po noči ob viharju, in ta vzdih bi moral streti in stopiti tudi najkrutejše srce.

Hišna vstopi.

„Milostna, za gospoda barona je prinesel nekdo dve pismi. Pravi, da se smejo samo njemu izročiti.“

„Tedaj jih daj njemu, kaj hodiš k meni!“

„Oprostite, milostna, mislila sem, da jih gospa izročite.“

Hišna ji poljubi roko in pokorno odide.

Margita je vezla dalje. Ali hipoma se je poloti silna radovednost.

„Kaka pisma so to? Samo zanj, samo njemu v roke! Doslej takih ni prejemal. In ali sme imeti mož pred ženo skrivnosti? Ali jih sme? Ali res — jih sme? — — — Ne, ne! Tega jaz ne zaslužim, ljubim ga, zvesta sem mu — torej čemu skrivnosti?“ Vezenje ji je padlo v naročje, naslonila se je nazaj in obsedela nekaj trenutkov. Nato je hitro, razburjena pritislila na zvonček, hišna se je prijavila, in ukazala ji je na videz silno malomarno, naj prinese pismi.

Z drhtečo roko ju je prejela Margita, ogledovala — a bili sta obe pismi brez naslova —, v malih belih kuvertih, na videz dve posetnici. „Zopet ga vabijo na kak večer.“

Položila je pismi predse, naslonila glavo na dlan in zrla v ti dve beli zagonetki. Radovednost je rastle čimdalje bolj in bolj, razburjala se je, srce je kljuvalo, prstki so segali po pismih, pa jih zopet pokladali nazaj.

Zaklenila je vrata.

Na mizico je postavila fin samovarček, nalila vanj vode, in za nekaj minut je vršalo v svetli posodici in sopar je puhtel iz nje. Drgetaje prime Margita pisemce in je podrži nad soparjem. Kar je bila živa, ni še delala

nobene stvari s tolikim strahom in trepetom. Tuja pisma je odlepljala! Margita se je tresla, lice ji je žarelo kakor dečku, ki kot mlad tat prvič pleza na sosedovo češnjo in prisluška, kdaj pride gospodar, da ga preuhlja zaradi kraje. Bala se je vsake stopinje, vsakega šuma, in ko je zdrsnila ura, prestrašila se je, da je pisemce vrgla proč in sedla k samovarju.

Lepilo se je zmečalo, in pismo je že skoro zazevalo. Z drobnim nožkom je odločila pismo, in pred njo je ležala karta, popisana z drobno žensko pisavo.

Margita je hlastno, a vendar vsled razburjenosti brala slovkujoče:

„Zakaj te ni bilo sinoči? Kako sem te čakala hrepeneče! Pridi nocoj gotovo, in prinesi obljubljeno briljantno darilce; če ne, bom huda, ali te pa zatožim celo tvoji dobri ženki!“

Margiti so se izbulile oči, vsa kri ji je shitela k srcu, tiščala je roke na prsi in jecljaje vzdihovala: „Moj Bog, moj Bog!“ Zadelo jo je kot vihar, kot grom in blisk, zadelo, kot bi ji kdo preparal srce in je grozodejsko razmesaril. Bila je groza tako velika, da ni dobila nobene misli, da je planila po sobi, prijemala se za glavo, vzdihovala, usta so ji bila suha, na pol odprta, in mehanično je izpila kozarec vode ter se zgrudila na stol. Samovar je pa plapolal in žuborel brezčutno dalje. Margita je kot besna zgrabila drugo pismo in nič več ga ni varno odpirala, raztrgala je zavitek in brala z očmi, pred katerimi so plesale črke, brala počasi in dvakrat:

„Jutri neobhodno potrebujem denarja. Torej prosim, da mi tekom dvanajst ur izplačate zaigrana dva tisočaka, da ne bomo imeli sitnostij.“

Margita je imela le še toliko moči, da je pozvonila služkinji, kateri je naročila vode in zaukazala, da je ni doma za nobenega, tudi za barona ne. Potem je pa omahnila na divan in žedela in trpela kot mramorni kip brez duše in življenja.

Prav tisti večer je bil baron Wegel pri gospe tašči Ladičevi. Gospoda Ladiča ni

iskal nikdar. Razumela sta se seveda najbolje z mamó — kruto spletkarico, ki je iz samega egoizma in častihlepnosti žrtvovala lastno kri.

„Torej, ali bi mogel dobiti čimpreje še drugo polovico dote? Dolgove sem poplačal, nekaj gotovine imam, nekaj sem je dal na državne papirje, in sedaj je prav ugoden čas, da kupim akcije pri nekem podjetju na Ogrskem. Izvrstno bi se obrestovalo. Poglejte, prosim, pismo imam.“

Ladičevka je prebrala pismo in zadovoljno pokimala, ker ni slutila, da je pismo samo varanje, da je bilo pisano na Reki, a odposlano iz Budimpešte.

„Častitam vam! Ali kako bi se to uredilo? Gotovine seveda imamo, pri trgovini pa mora biti denar. Potrpeli boste težko?“

„Pregovorite Ladiča, da proda ono posestvo! Čemu mu bo kmetija; saj sam ne ume nič, grajščinica razpada, treba bo vtakniti vanjo tisočakov, in vse to za tistih par dnij, ko greste v trgatév ali po leti za nekaj tednov! Čemu troški! Proda naj se, kupec se bo dobil!“

„Prav, vse pritrdim! Ali Ladič, ta je ves zaljubljen v te puste hribe!“

„Oh, milostna, slikajte mu bodočo srečo: Adolf letos dovrši: moja skrb je, da ga pripravim na ugledno mesto. Govoril sem z nadsvétnikom Kapelom. Vse je v redu.“

„In Henrik?“

„Ta dovrši osmo — —“

„Matematika gre trdo —“

„Nič ne de! Povedal sem profesorju — skupaj sva bila pri vojakah —, da pojde v se-

minar; naj zatisne oko, saj računstva ne bo rabil več nego toliko, da bo pošteno za- pravil svojo sinekuro, in profesor s tem ne bo nič kompromitiran. Pila sva šampanjca in vse mi je obljubil, dasi je sicer strog in natančen. Vse se doseže!“

„In kanonikat za Henrika?“

„Tudi zagotovljen. Grof Palfi, kateremu je stari letos umrl, je sedaj patron kanonikata v T. Sedanji kanonik je bolan, leto dnij ne bo več učakal, in potem dobi to lepo službico Henrik. Mladi Palfi mi je dal častno besedo — he, saj je moj prijatelj! Kako sva živela!“

„In če bi Henrik ne hotel v semenišče, češ da nima poklica?“

„V počitnicah pride v mojo šolo! Povedati je treba dečku, zakaj se dandanes ženijo — radi dote največ —, in doto bo on imel zagotovljeno — in to tembolje — doto brez žene, haha!“

„Porednež! Torej dobro! Ladiča že pregovorimo, da dobite tekom meseca denar, a vi bodite takisto mož beseda za obljube. Da so le otroci preskrbljeni, za to mi je, in preskrbljeni tako, da bodo imeli ugledna mesta — saj nama pri takih sinovih ne bo sile, čeprav trgovina opeša.“

„Tako je!“

Lotar je prišel večerjat, vprašal po Margiti, a zvedel, da ji ni dobro, da ni za nobenega doma. In ni silil k njej, sam je večerjal z najboljšim tekom, hitro in slastno, potem pa odžvižgal srečen pod milo in jasno nebo in v tisto ljubljeno družbo, katera jedina je znala živeti po nazorih brez nazorov.

(Dalje.)

Umrlemu očetu.

(24. prosinca 1899.)

Moj oče, tam gori na žalem hribu
utrujen končal si svoj zadnji pot.
Po kratkem, a burno boleznem življenju
naposled le našel si varen kot.

Na smrtni postelji dal si mi roko
in dolgo mi v lice gledal zavzet;
potem pa si vzdihnil tiho, globoko:
Moj sin, moj sin, oh kaj je ta svet!

In jaz sem imel besede na ustih:
„Kaj svet je? Bojišče — in ranjenci mi.“
A jaz sem molčal v neznani goresti,
v solzah so stopile besede v oči.

No, zdaj ti ta svet ni več na mari,
v katerem živeti še moram jaz;
odgrnil ti Bog je, božji stvari,
ljubezni, resnice svoj večni obraz.

Zdaj tam si se lahko sam prepričal,
da sodi svet drugače, kot Bog,
da človek, ki hoče pošteno živeti,
največkrat umrje sredi nadlog.

Vem tudi: premnogo moje dejanje,
katero si strogo sodil nekdanj,
a vselej odpustil očetovsko milo,
še vse mileje odpustil bi zdaj.

Saj piješ iz vira tiste ljubezni,
ki svet jo samó po imenu pozna.
Usahni solza! — Blagor ti, oče!
Jaz potnik sem še, a ti si doma.

Usahni solza! Ali pa teci!
Oh, oče, v grobu se sladko spí.
Ne jokam za tabo, le jokam nad sabo:
kedo je srečnejši, jaz ali ti?

Anton Medved.

Vseh vernih duš dan.

Le pojdimo družno na grobe
ob glasu zvonov jokajočih
obujat si v duši podobe
prijateljev, v zemlji venočih!
Kaj sanjate, ljubljene znanci,
pod hladnimi strehami rušenj?
Mar toži se morda vam v spanci
po prejšnjem življenju? Oh ne!
Vi niste — le mi smo izgnanci
na kraju bridkostnih preskušanj,
kjer slasti minljive so vse.

Vojaki brez upanja zmage
boreči se hujše trpé,
kot roke zmagavčeve blage
ujétnike varno držé.

Prebílí ste bojno trpljenje,
združíli na mirni se vrt.
Oh kaj je to naše življenje,
oh kaj je, kot — boj zoper smrt!

Le pojdimo družno na grobe
mi, četa vojakov potrta;
obujat si v duši podobe
prijateljev z mirnega vrta!

Anton Medved.

Na grobéh.

Grobovi, grobovi nebrojni . . .
O snívajte sladkó,
vi dragi, nezabni pokojni,
počívajte sladkó!

Vesel je vseh mrtvih dan!
V to mrzlo, viharno življenje,
v to čudno pozemsko vrvenje

veselo nam nosi povest:
da sléharni boj enkrát je končan,
da src je minljiva boleost . . .

O snívajte sladkó,
vi dragi, nezabni pokojni!
Utihníl za vas je vik bojni —

Ti rósni, nagrobni cvetovi
pomládí so zláte znakovi,
ki v večnosti cvetè —
Te luči, po grobih plamteče,
to nade so vaše blesteče,
izpolnjene zdaj vsè . . .
Počívajte sladkó!

M. O.

Roža in trn.

(Slika iz naroda. — Spisal *Fr. Vrhovski.*)

(Dalje.)

VII.

Glej, jaz sem fantič mlad,
ti kupim prstan zlat!

Národna.

Uro hoda niže od naših kmetov leži med pogorjem v zakotju mala vas, Struga po imenu. Nekaj hiš ob šumečem potoku je poleg lične cerkve še precej čednih; ostale kočice pa so umazane in ubožne. Pač je Struga na glasu kot mala neznatna pohorska vas.

Sicer pa so Strugarji ponosni ljudje, zlasti kadar ga jim pride kaj „pod kapo“. To se pa navadno zgodi le tedaj, kadar imajo slovesnost pri cerkvi in zraven običajni sejem. Tedaj so radi glasni in — samosvoji.

Takšen dan jim je prišel, ko je bila Šentjernejeva nedelja. Te nedelje se Strugarji veselí že dolgo naprej. Vsak kmet se mora za to pripraviti, ker takrat hoče vsak hlapec in vsak pastir imeti kaj drobiža za na sejem.

Na Šentjernejevo nedeljo torej je bilo. Vreme je bilo nekoliko megleno, a za dež ravno tudi ni kazalo, da bi trebalo dežnik jemati s seboj v cerkev. Logar in Janez sta se napravila takoj po zajutru še na njive pogledat. Med tem pa so ženske pospravile še svoj posel v kuhinji in se napravile za v cerkev.

Ta stvar zanje ni mala, zlasti ako je večji praznik. Tedaj je treba izbrati in obleči, kar je v skrinji najlepšega.

„Z mlatvijo se bomo morali podvizati“, je opomnil Janez, ogledovaje kope na njivi. „Dokler sem še jaz doma, lahko kaj odri-nemo. Z onimi samimi bo težava. Pastir je še slab, dekla pa ni nič boljša. Na Uršo pa celo ni misliti.“

„Seveda bo križ“, je odgovarjal oče. „Pa da si pomagati ne moremo! Da bi mi pri mlatvi ta prah na skednju toliko ne škodoval, lotil bi se jaz z onimi prvimi dela, pa bi nekako že šlo. Pa presneti prah mi tako leže v prsi, da moram kašljati na vse pretege.“

„Zato se bomo pa teh par tednov prav čvrsto prijeli snopja, dokler sem še jaz doma. Razven ovsa in ajde mora biti vse pri kraju!“

Med tem so ženske opravile svoje delo in se napravile za v cerkev. Stara Urša je ravno prikimala od prve maše domov. Mati ji je naročila za južino, a ona je poredno odvrnila:

„Danes mi ne bo treba veliko kuhati, bom pa najbrž sama južinala kar pri ognjišču!“

Nato so odrinili Logarjevi v družbi po poti proti vasi. Na razpotju pa so zadeli Golobove. Bilo jih je tudi precej, da so se kar gnetli po poti.

„Kmalu nas bo za malo procesijo“, je omenil Golob. In začelo se je kramljanje in govorjenje, da se je slišalo dalje kakor ropot mlinskega kolesa. Pohorci so navadno glasni in zgovorni.

Proti vasi sta ostala Janez z Anico malo zadaj.

„No, Anica“, nagovori jo on, „morda ne bova velikrat tukaj skupaj hodila v cerkev. Zato mi moraš danes nekaj kupiti za spomin! Ali boš?“

„Kaj bi ti kupila? Morda kakšno medeno punico?“ se ponorčuje dekle.

„Ne, ne, jaz resno mislim. Kupiva danes na sejmu dva prstana, pa ju shraniva! Če še ućakava, čez tri leta dojdem jaz domov, takrat naj bodeta za poroko! Če pa med tem katerega zmanjka, bo imel drugi vsaj prstan za spomin. Ako obvelja tako, kupil bom še jaz.“

Anica pokima, pa reče: „Obkorej pojdeš ti domov, ali kmalu po maši? Jaz mislim z materjo vred čakati še večernic.“

„Tudi jaz se bom še nemara zamudil nekoliko. Ali — če ne prideva danes vkup, pa se kje čez teden mimogredé pri vas oglasim, da ti prstan izročim. Samo, da vse to ostane med nama!“

Anica pritrdi: „Naj bo tako, ker si ravno ti!“

Popoldne je bilo v Strugi, kakor v mravljišču. Gospodarji in kmetje so iskali svoje družine kakor koklja piščet, da bi jim kupili boljše južine. Gospodinje so izbirale na sejmu blaga za krila in robce deklam, zlasti katere so hotele še za drugo leto obdržati pri hiši. Nekatera si je že bila naložila, da je komaj vlačila med gnečo. Po krčmah pa je bilo vse polno mladeži, zlasti pri Petriču, kjer so imeli godbo. Ta gostilna je bila na spodnjem koncu vasi. Poslopje je bilo srednje veliko in imelo poleg male še jedno veliko sobo, kakor nalašč za ples.

Kmalu po maši se je začel ples in se brez prestanka nadaljeval. Fantje so, nekateri že precej vinjeni, dajali brez pomisleka za pijačo in ponujali godcem. Dekleta so bile večinoma brez robcev na glavi, tako jih je vročina mučila. V kotu ob mizah pa so sedeli bolj postarni ljudje, zlasti par mamic, ki so bile tu zraven hčerá kot nekaka straža. Vendar so tudi one rade videle, če so fantje vabili njih hčerke na ples in zraven dajali za pijačo. Želele so seveda, da se hčerke prej ko slej seznanijo s fanti, da jih pridobé za ženitev.

Naših znancev ni bilo videti pri Petriču. Pač pa se je med drugimi plesavci mogočno šopiril Trpotčev Luka, da so ga nekateri že strmo gledali. Luka je bil močno vinjen.

Neki fant iz sosednje vasi pripleše z natakario mimo Luke, ta pa jima podstavi nogo, da padeta, navrh pa še drugi plesavci. Vse je zavrelo po hiši; sreča je bila za Luko, da jo je v zmešnjavi o pravem času popihal skozi vrata.

Logarjevi in Golobovi so se med tem mudili nekoliko po sejmu, nato pa šli skupno

h Krivcu, mali krčmi na gornjem koncu vasi. Ondi so bili zbrani bolj postarni in pametni ljudje, katerim ni bilo toliko za pijačo, kakor za okusen prigrizek. In tega je postarna Krivka znala pripraviti.

Tako je minul čas do večernic, da gostje niso znali, kdaj. Ko je pozvonilo, izmotala se je obilica naših gostov iz hiše, med njimi tudi Janez. Videl je, da je Anica ravnokar pred njim šla z materjo.

Na sejmu ji je našel pri šotoru, ko sta ogledovali blago. Tu je urno kupil dva prstana, ne da bi bila mati opazila. Kmalu je bil jeden v Aničini roki in zatem na prstu.

„Ali ti je prav?“ pošepeta ji. „Ni morda prevelik?“

„Na srednji prst mi je ravno prav“, odvrne tiho Anica. Šli so v cerkev.

Po večernicah so se še malo pomudili na sejmu, nato pa so jo mahnili skupno proti domu. Bili so zbrani vsi, kakor v jutru. Pot jih je vodila mimo Korena, gostilne nad vasjo. Tudi ondi je bilo v hiši in pri mizah ob cesti zbranih mnogo pivcev, večinoma domačih doli s pogorja ob sv. Vidu. Vpili so na vse grlo, nekateri so bili natrkani in so na razne načine ponujali našim sosedom piti.

„Prešmentano“, začne Golob, „tukaj ga bom še jaz dal za en bokal!“ Mož je bil že precej „v gornji hiši“, kakor Pohorci pravijo o človeku, če se ga je pijača prijela.

Drugi so mu ugovarjali, a on se je postavil:

„Še pa ni birič, da bi ga danes ne plačal še jeden kozarec, ko smo celi teden tako delali, da je bila nakrat cela ‚planina‘ gola! Le skoči, le, ti natakari, pa ga nam priženi bokal najboljšega!“ S tem pozivom se je obrnil k domačemu sinu, ki je stregel pivcem.

„Pa vsaj ne bodete tako stali tukaj, kakor bi bili zmrznjeni!“ je govoril oče Koren, prišedši s polnim vrčem iz kleti. „V hišo pojdite, da se nekoliko vsedete, saj še ni tako pozno!“

Golob je bil kmalu pri volji, njemu sta se morala udati tudi Logar in Janez. Zenske

pa so se med govoričenjem tiho odtegnile in z naloženim ‚sejmom‘ jo zavile po rebri navzgor.

„Kaj moški“, je godla Logarica, „saj nimajo v nedeljo nič dela doma! Nas pa še čaka doma trojni opravek. Prešiče krmiti, večerjo kuhati in krave mlesti: to vse mora biti še nocoj storjeno.“

„In pa še tisto pomivanje!“ dostavi Golobovka. „Ne vem, da tega dela nikoli ne zmanjka. Prej se bo menda svet podrl, predno bodo ženske s tem gotove.“

Ko so ženske tako modrovale ob rebri navzgor, so se možje dobro udomačili pri Korenu. Bili so pivci sami znanci in večinoma jih je bilo že precej široke volje.

„Danes je moj dan!“ postavi se Golob in nalije par čašic. Nato trči s tovariši rekoč:

„Kako smo letos hitro spravili s planine in pa kako lepo mrvo smo dobili! Sinoči so poslednjo stlačili pod streho, pa kar nič ni bila gorka ali plesniva. Na to veselje ga zvrnimo vsak jeden kozarec!

Ker smo delo dokončali,
bomo tudi sladko spali -- -- --“

zapoje, kar je bilo sicer proti njegovi navadi.

V taki dobri volji jim je hitro potekal čas in jelo se je mračiti. Ljudje so tu odhajali, in tam so drugi zopet prihajali, navadno več ali manj obloženi z raznim kramarskim blagom.

VIII.

Dež za solncem mora iti,
za veseljem žalost priti.

Slomšek.

Med tem se je zmračilo. Koren je prižigal starikavo svetilko, sredi sobe obešeno. „Primojdunaj“, začudi se Golob, „kako hitro mine! Četudi je dolg dan po letu, pa je le prekratek, zlasti ob takih prilikah, kakršna je danes. In tako izgine tudi leto.“

„Pač res“, odvrne Logar, „nama jih je že precej ušlo, da naju lahko štejejo že med starce!“

„O, tega pa ne!“ postavi se Golob. „Moja glava je šele komaj začela cvesti. Naj še pa kaj zraste in — dozori! Pa ta plentani gospod župnik me vedno strašijo in priganjajo. Štejejo mi leto za letom, da ne vem, če me kdaj še ne ukanijo! Kar ni dolgo še, da so mi jih našteli petdeset, sedaj — tam-le o pustu je bilo — pa jih hočejo kar celih osem več! Jaz se ne zanesem več na njihov rovaš. Bog jim grehe odpusti!“

„Pa se tudi meni tako nabira“, potoži Logar. „Menda za dve leti ali kaj hodim zadaj, pa tudi moje lezejo le navzgor.“

Janez se je med tem pomenkoval z bližnjim tovarišem, prijateljem doli z brda. Bil je hlapec pri nekoliko oddaljenem sosedu, ki je že odslužil vojaščino, in o tem je Janeza najbolj mikala govorica.

Bilo je že dobro temno, a naši gostje so se še vedno mudili in govorili. Janez in Logar sta se jela parkrat odpravljati, pa Golob ju je vselej zavrnil:

„Ostanita, bom dal še jaz za jeden polič, danes je moj dan, primojdunaj!“

Med takim preprostim pomenkovanjem in zabavanjem naših znancev prihrušči v sobo tropa mladih ljudij, med njimi pa, kakor nekak vodja, — Luka. Ta je hodil že jako po strani, da so se ga radi izogibali, meneč, da pijancu se je treba še s senom naloženim vozom izogniti.

Toda vsi niso imeli tako hladne pameti. Boštjanov Vid bi mu bil rad jedno „posodil“, ker ga je Luka zmerjal. Sreča, da mu je previdni Koren to zabranil.

„Kaj se bodete, dečki, le pametni bodite! Vsi ste skoraj iz jednega gnezda, pa bi se med seboj ravsali in kljuvali!“

To jih je nekoliko umirilo. Luki pa ni dalo pokoja, ko je zapazil v nasprotnem kotu sobe naše znance.

„Te pa moram sprožiti“, dé potihoma nekemu tovarišu. „Te planince imam že dolgo na muhi.“

Rekši vzame čašo in stopi opotekaje se k mizi, kjer so se naši znanci že odpravljali.

„He, ti stari Golob, pa še nekoliko pij! Pa onemu mlademu tudi kaj daj, saj vidiš, kako že zeva!“

Golob se zaničljivo obrne v stran in nalašč nekaj pové Logarju, kakor da bi Luka ne bil opazil. Ta pa še bolj zaničljivo podreza:

„Cetudi si Golob in danes tako prevzeten, da nečeš piti, pa jaz vem, da tvoje gnezdo ni tako visoko, da ne bi mogel kdo do njega. Jaz bom nekega dne prišel in ga razrušil. He, takrat bo jokala tudi mlada golobička, ki se sedaj nosi kakor kakšna grofica!“

Še več bi bil čenčal in zbadal Luka, da ga Golob ni pogledal srdito in zavrnil:

„Po kaj si prišel sem? Tam je bil tvoj prostor, in glej, da boš miren! O oni reči govoriva z očetom, pa bova itak kmalu: ti pa drži svoj dolgi jezik za zobmi, da veš!“

Moža sta bila takoj po koncu, in pretep bi se bil začel, da ni med njiju o pravem času porinil Janez podolgastega stola. Ko Luka to ugleda, srdito zaškriplje z zobmi, vrže čašo z vinom v Goloba in kakor maček plane proti Janezu. V rokah se mu nekaj zaleskeče, in Janez omahne nazaj z vzklikom: „Jezus, Marija, jaz sem ranjen!“

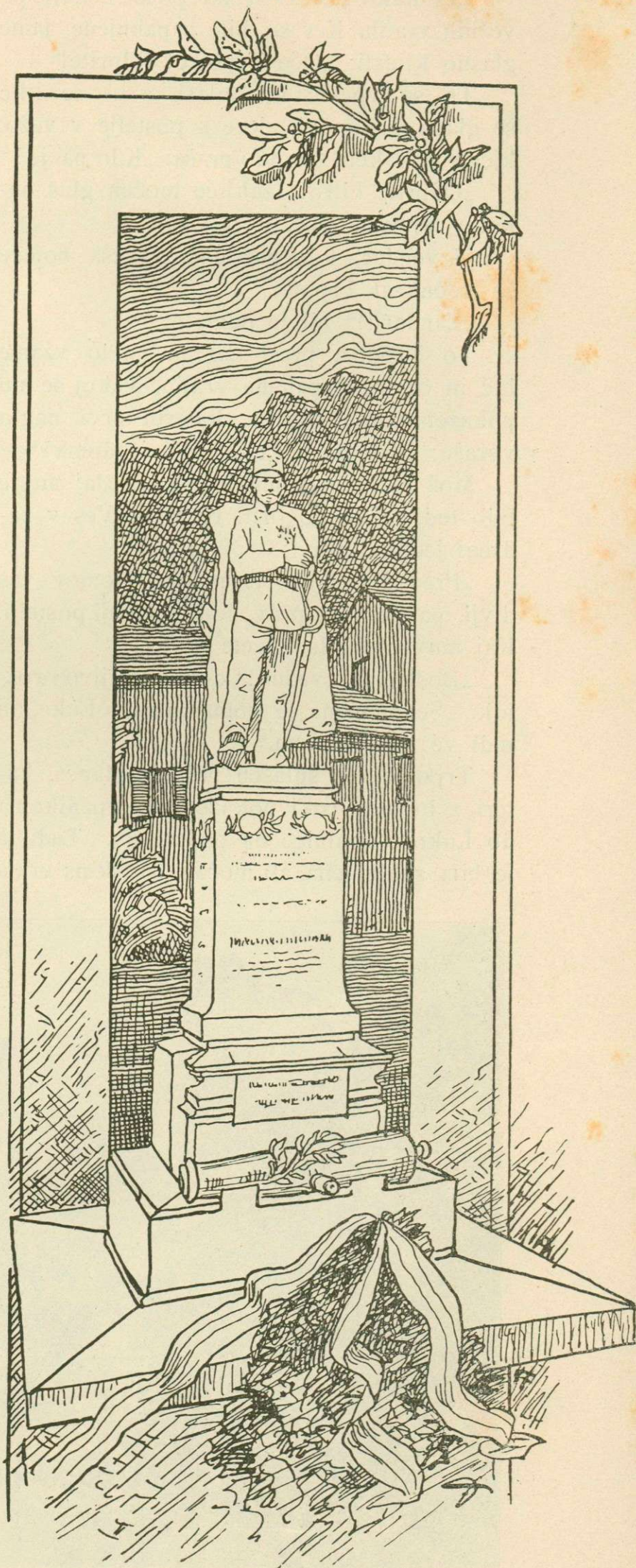
Vse po hiši skoči po koncu, in mnogo rok se iztegne, da bi prijeli Luka. A ta ni bil tako pijan, kakor se je delal. Gibčno smukne skozi množico in uide. Le kos suknje mu je nekdo odtrgal in obdržal v svoji roki.

Ko je bil Luka zunaj, zavil jo je urnih nog naravnost domov. Naglo plane skozi vežna vrata in v sobo, kjer je oče že dremal v postelji.

„Oče, kar zaklenite vrata, jaz grem brzo spat!“ zakliče ves iz sebe. „Danes ne bo menda mirú.“

„Menda si se zopet pretepal“, zastoka oče v postelji in vstane počasi. „Ti nesrečni otrok, ki mi samo žalost in jezo prizadevaš! Mater si spravil prezgodaj v zemljo, po malem boš pa še mene!“

Misleč, da prihité kaki pijanci, zleze v vežo in zapahne vrata. Nato se zopet vleže, ali vzburjen ni mogel zaspiti. Premišljeval je malopridnost sinovo, ki mu je delala toliko žalosti.

Spominik Čehovinov v Branici.

Čez kako uro časa zaropoče nekdo po vežnih vratih. Ker so bile zapahnjene, jame glasno klicati: „Oče Trpotec! Odprite!“

Ta se vprvič ne oglasi, a ko se klic še glasneje ponovi, zleze s postelje v vežo, kjer v nekakem strahu vpraša: „Kdo pa je?“

„Odprite hitro!“ zakliče močen glas nekako zapovedujoče.

„I vendar, kdo pa je?“ vpraša boječe še jedenkrat Trpotec.

„Žandarji!“ bil je odgovor.

To Trpotca prestraši, da naglo vzame luč in odrine zapah na vratih. Takoj se mu pokažeta dva orožnika, katerih prvi naglo vpraša: „Kje pa je Luka? Ali je doma?“

Mož ni bil navajen lagati, a sedaj mu je bilo tudi težko govoriti resnico. Ves v zadregi jecljaje pravi:

„Pred dobro uro je priletel domov ves divji, pa ne vem prav, je-li v svoji postelji. Kaj mu vendar-le hočete?“

„Bodete že zvedeli!“ de pomenljivo orožnik. „Sedaj nama le pomagajte do Luka, on tudi vé nekaj o tem.“

Trpotec ves splašen pokliče hlapca, kateri z lučjo v roki pokaže pot orožnikoma do Lukove spalnice na podstrešju. Tudi ta je bila zaklenjena, ali močan pritisk na vrata

je zadostoval, da je zapah odjenjal. V mali sobici se je videla miza, omara in par stolov, za durmi pa postelja. V njej je ležal Luka. Delal se je, kakor da bi trdno spal.

„No, dobro jutro, gospod Luka!“ pozdravi ga orožnik. „Sedaj vstanemo!“

Luka široko zazeva, kakor da bi bil že dolgo spal.

„Kaj mi pa hočete?“ vpraša mencaje si oči.

„To in še kaj več se pozneje zmenimo! Če hočete iti oblečeni z nama, se le koj napravite! V imenu postave vam velim, da slušate!“

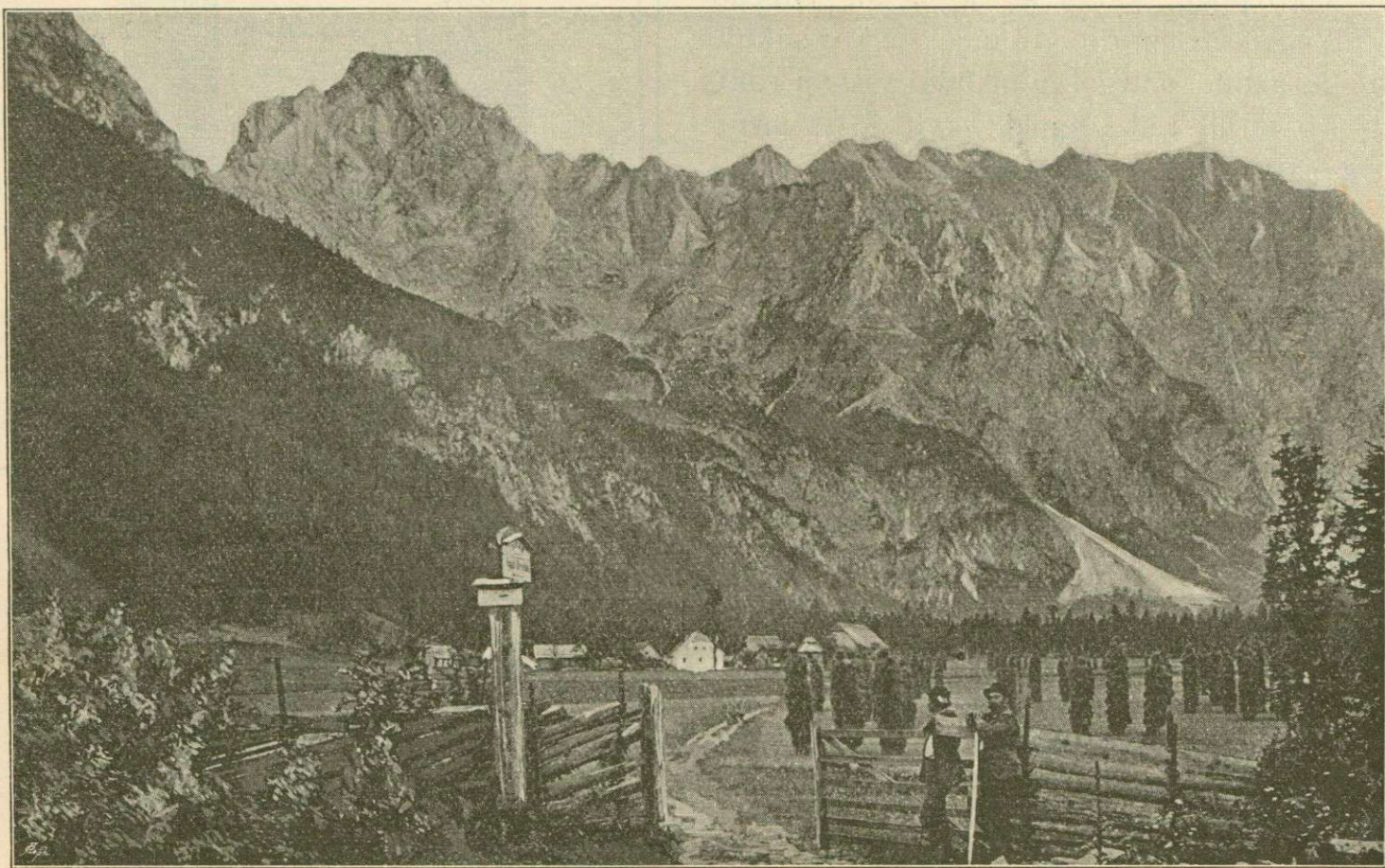
Kmalu potem sta gnala orožnika Luka uklenjenega po vasi tje do postaje. Ondi sta ga nekoliko izpraševala, a ko je Luka vse tajil, reče orožnik: „Bodete že drugje povedali bolj po resnici. Za nocoj naj bo dosti! Sedaj pojdete spat v to-le sobo!“

Rekši mu pokaže pot skozi ozka vrata v nekako klet, kjer ni bilo razen kupa slame in majhnega stolca nobene oprave.

„Tukaj ostanite, dokler ne pojdemo še naprej.“ Orožnik zaklene vrata in odide.

Sedaj je jel Luka premišljevati svoj položaj. Na stolu sedé se je jezil in klel, na posled proti jutru pa je nekoliko zadremal.

(Dalje.)

Ojstriča (na Štajerskem.)

Fot. M. Helf.

Dekadentski biseri.

Ridentem dicere verum quid vetat?

(Hor. Sat. I. 1, 24.)

1.

Krog vrta je šétala
moja misel,
za njo so metuljčki
frfotali — —

Metuljčki, veste-li:
V moji duši
turobno vstaja
moja misel? . . .

Oh zdaj se pa skrila je
moja misel . . .
Metuljčki, kaj bo? — —
Nič, metuljčki!

2.

. . . Po gaji je bisernem vir šumèl
srebrno-rumèn
in zláto-zelèn
po gaji je bisernem vir šumèl . . .

Z drevesa je padel jesenski list — —
Brezkončen nemir
navdal je vir,
ko padel je vanj ta jesenski list . . .

3.

Kako te ljubim!
. . . Vse bisere pestre morjá,
vse zvezde prosojne nebá,
vse zlate kristale,
nebeške korále
našil bi jaz ná-te — — —
Na tvoje bi laske kriláte

položil vse bujne cvetove:
vijolice, klinčke, makôve,
begónije, tulpe, ves rožmarin,
ves lôvor, ves tajno-zeleni bršlin
. . . . .
Vse — — oh, in tvoj vitki stas!
Pripel bi ti mavrico jaz črez pas,

a luno in solnce, ognjeno-vžgana,
podaril bi tebi ju za — uhana —
— — — — — — — — — —
Oh, Nini! srcé mi pojema —
To bila ti krásna bi — šema!

4.

Tina tana tina ton,
vetreci pihljajo,
rožice igrajo;
mêni pa je srčna bol
se nagníla v dol . . .

Tina tana tina ton,
mlada mravlja pleše,
da se ogenj kreše;
moje pa je duše hram,
čisto, čisto sam . . .

Tina tana tina ton,
z vsemi tremi z brega
doli se razlega.
A na rêbri tam pastir
Jé pečèn krompir — —

5.

Saj sem ti včeraj pravil,
da sem jih videl
tiste upe — —
Srépo so zrli v mé
kakor pošasti
iz môtne kupe . . .
Sto jih je bilo — nè, tisoč!

Pa so zarájali
. . . sramoten ples —
Veter je hrúmel
skozi les —
Jaz sem padal — padal — ah!
Moja duša, raztepêna
je pila luč,

a jaz sem mislil,
da ni moja duša,
pa je vènder bila
moja duša — —
— — — — —
Ah, ah!

6.

Cin, cin — zimzelèn,
ti si rumèn!

Hm, hm — drobni list,
vedno še ist!

Br, br — lepi vrt,
kaj si zaprt?

Čiv, čiv — vrabec moj,
krásno zapój!

M. O.

Celje in okolica.

(Proste črtice. — Sestavil *Andrej Fékonja*.)

Pojd' in obrazi
s črtami;
živo mi piši
z barvami.

V. Vodnik.

Di mi moj štajerski raj, presrčno mi bodi pozdravljen,

blagoslov božji razlij ná-te se doli z nebés!
V širnem okviru gorá razgrinja se tvoja mi slika,
kakor veličestni vrt v bujnosti južni cvetóč:
mreža trsovih brajd prepreza ti holme prisojne,
cerkve se bele po njih kakor labudi bliščé;
in po raváni šumí pšenice valovje rumeno,
mična preproga livád krije ti brdo in dol . . .¹⁾

Kako primerna — dasi ne baš nji namenjena slika — Savinjske doline!

Res, „zemeljski raj na pogled“ je uprav draga in krasna okolica celjska.

Vidi se, da je mati priroda na ta razmerno mali prostor izsula vse svoje lepote in miline. Od stopinje do stopinje, od ravnega polja do strmega gorovja, od zelenega travnika do belega snežnika, povsodi nahajamo tu obilno milot, obilno krasot.

Ni treba ti pazljivega očesa prirodoznanskega, niti naučne naobrazbe umetniške, da zaslediš dražesti, da razumeš in očutiš nežnost in veličastvenost tega kraja.

Kar ti okó najdalje plava,
vse jasno, krasno, vse svetló!
Zelena stéza se planjava,
nad njo se modro pnè nebó.²⁾

Širom cele doline je takorekoč posejano neštivilno posameznih hiš in skupnih vasij, razstavljeno obilno ličnih pristav, svetlih gradov in belih cerkvá; nasajeno mnogo pojedinih dreves, dolgih drevoredov in širokih gajev. Kakor velike zelene plahte se prostirajo pisane livade in bujne senokoše; valovju podobno se ziblje v poletju pšenica belica po plodnih njivah; kot ribarska mreža

prepletajo vso ravnino bleščeči potoki in preprezajo polje uglajene ceste. A „planinsko dete“, reka Savinja, se med ledinami vije kot širok srebrast trak po pisanem krilu, od lepega bráslovškega pa mimo prijaznega žálskega trga tje do prijetnega celjskega mesta.

In to polje rodovito
vrsta gôr mejí na jugu,
na zapad je hribovito
in na sever griči drugi.¹⁾

Zeleneče, rudnato, lesovito in vinogradno brdje in gorovje, ki se v najvišjih vrhovih vzdiguje kakih 696 *m* nad Jadranskim morjem in kakih 474 *m* nad Savinjo, obdaje kot mičen pas vso dolino. Na severni strani rastó iz prijaznih livad in prekrasnih poljan poprečne panoge znižanih Savinjskih planin amfiteatralno tje gori do širokega Pohorja; proti vzhodu so razporejeni valoviti griči in holmi ob vodi Voglájini; ob jugu stojé kot „orjaške straže gorski velikani“, takozvane Celjske gore; in v zapadu se dviga košato Dobróveljsko hribovje, za katerim pa daleč tam starodavne Solčave „bliščé se vrhovi“. In vse to istotako ali odeto s prisojnimi vinogradi, ali ogrnjeno z zelenimi pašniki, ali obrastlo s temnimi gozdi.

A tudi po gričih in holmih

giblje povsod se življenje,
vse navdaja krepóst.²⁾

In visoko tje gori na hribe in gore je davno prodrla človeška marljivost in vztrajnost, da si dobavlja živíla in hrane od zemlje. Pa kakor v nižinah, uprav tako vidiš tudi po višavah okoli marsikatero čedno hišo, tu in tam kak mičen gradič ali očrnelo razvalino, in med zelenjem se ti iznad sosednjih vrhov pogosto zasveti bela cerkvica ali vsaj lična kapela.

¹⁾ Vilko Drvanjski.

²⁾ S. Gregorčič.

¹⁾ Ant. Hribar.

²⁾ Ant. Umek.

No, zroč vse to:

Kedó bi pač se ne zavzel
o čaroviti tej lepoti?
Kakó naj duše čut vesel
o čudu tem se ne poloti? ¹⁾

Da! Vse to človeka v resnici začaruje, da „tudi njemu duh se dvigne, duh razpne peruti svoje“ ter uprav „splava proti solncu“. Pa, ako si, dobrovoljni prijatelj, kdaj s prikladnega stališča, kakršnih je pač mnogo in mnogo od raznih strani, ogledoval zlasti v veseli pomladi, ali pa tudi v prijetnem toplém poletju, pa pri ugodni svetlobi ta predel zemlje slovenske, gotovo si radostno navdušen vzkliknil s pesnikom:

Dežela naša nima lepš'ga kraja,
ko je z okol'co ta, podoba raja! ²⁾

Poskusimo še torej v naslednjem razdelku ta predel lepe naše domovine, namreč Savinjsko dolino s celjskim mestom in okolico vred, ako že ne prav „živo opisati z barvami“ — kakor hoče starina naš Vodnik — pa vsaj (po navodu istega mojstra) nekoliko „obraziti s črtami“.

I. Posavinje.

Ajdmo, pësmo moja, gor u
Jeruzalim,
da kip zavičaja pred tobom
razgalim.
Pa odtud u rode i vëkove
pričaj,
koli drag i krasan naš je
taj zavičaj.
Stanko Vraz.

Dolino vidim, hrib in log.

Vse Posavinje se deli po sami prirodi na troje: V zapadno ali gornjo, izvečine gorato stran, od gore Ojstrice ³⁾ do pritoka Pake, z majhnima ravninama pri Lubnem in Mozirju; zatem na pravo Savinjsko dolino, prostirajočo se od zapada proti vzhodu ob reki Savinji pa ob Ložnici in Boljski, od Braslovč in starega Saneka do mesta in grada Celja; in naposled v ozki prodol od

todi na jug mimo Laškega trga med visokimi hribi tje doli do reke Save. ¹⁾

Ime in značaj Savinjske doline dohaja torej za pravo le srednjemu delu, ki se pod 32° 40'—56' dolžine in 46° 14'—17' širine, kakih 237 m nad morjem ležeč, prostira od Celja do Braslovč po izvečine rodoviti, malone razíti ravnini kakih šest ur na dolgo, ter se razširja na severovzhod med Hudinjo in Voglájino do Vojnika in Téharij dve uri, in na zapadu med Vranskim in Pako tri ure na široko. A „bistri potok, reka vije se tje v rajsko zelenjad“: Savinja čista, „studenece bistrournosti, moške moči“, ki „planine čedi, ravnine rodovito porosi“, vali po njej svoje kristalne valove, pa mnogo večjih in manjših pritokov in vod z obeh strani pijoč. Njena z bujnimi tratami obrobljena struga pa tako prijazno vabi v kopeli, katere tudi res posebno prijajo zdravju; zakaj stvarnica je kanila v njeno železnato slapovje najkrepčalnejša lečila, čijih moč menda ni slabša od marsikaterih imenitnih toplic. Oj!

Modra se ravnina pruža pram iztoči,
kôj ne stižu kraja nit sokolske oči . . .
A s ostalih stranah u poluokrug
pašu a planine od sêvera k jugu.

Priroda je gornje in dolnje Posavinje, kakor omenjeno, vobrazila v strmo, veličanstveno gorovje, srednje pak v ravno, plodovito polje. Tam „mogočno se dvigajo naše goré, ozirajo se na cvetoče polje; pošiljajo toke mu bistrih vodá; navzdol se podvizajo hčere gorá, pozdravljajo rod, ki se dviga na dan, i last imenuje goró ino plan.“ ²⁾ Gornjo stran v zapadu zavzemajo visoke Solčavske planine, z groznimi prizori puste narave, pa zopet med njimi jako romantične dolinice ob Dreti, Lubenskem potoku, Libíji i. dr. — V osredju pak „puhté dišave blage čez ledine, iz nežnih bilk poganja pisan cvet; potoki bistri močijo ravnine, sprehaja se po njih slovenski svet.“ ³⁾ Tu mičejo in razveseljujejo človeka premi-

¹⁾ S. Gregorčič.

²⁾ Fr. Prešeren.

³⁾ Glej sliko na str. 658.

¹⁾ Prim. Stiriens Eden. Das Sannthal etc. Von Dr. Novostraschezky. 1847. 85 sl.

²⁾ Sim. Jenko.

³⁾ A. Umek.

lene in dražestne krájine ob Ložnici, Boljski in Trnavici, pa Pirešici, Hudínji i. dr. z obiljem božjim v prekrasnem pogledu po zemlji, da je le malokje tako na svetu.

V gornji strani so v obširni okolici gornjegrajski duhteče planine, zelenkasti pašniki; niže prostrani gozdi, zdravilne kopele, plodna žitna polja. Po njih in ob njih pa raste pitomi kostanj, južna platana, italijanska murba, manini jesen, nagoj; in po gorica h rdí bujna trta s sočnim grozdem, katerega krv slovi iz vinogradov paških in šentandraških. — V črnih gozdih kliče o svitu divji petelin plašne svoje pute, in o prvem žaru glasno pozdravlja drozég cikavt mlado jutro z visoke jelke; dočim peva v bukovju in brezju drobni slavec milotožno, in z zelenega polja pod nebo leteči škrjanec veselo žvrgoli. — V potokih podi pegasti solač trume ribic belic; jate vodnih ptic se klatijo tod; in zajec, kljunač in jerebica prehajajo križem raván, plašeč se od težakov na polju in pastirjev na trati, katerih je tukaj povsodi vse živo okrog. — Da, „zelena gora, živ je log“. Pa

gledaj oko sebe u dole cvatuće:
po njih raztrešene lépe béle kuće;
a po brdih crkve, dvore sa gradići,
kô gljive, u šumi što ih vidiš nići (kliti).

Potujoč po Savinjski dolini prehodiš v par urah več sel in okolic, nego-li v marsikateri pokrajini po toliko dnevih hodá. Kakor daleč ti kaže oko, zreš po širni poljani in okoli po brdju vse polno vasij, poslopij in hiš. In povsod zapažaš že po zunanje, da je tukaj marljivost in rednost doma. Povsod vidiš lepo obdelane njive in posebno bogata, obširna hmeljišča, bohotne travnike in sočnate paše, sadne vrtove in vinske gorice, lično pozidane in vedno pobeljene hiše in kočé — pravo sliko in priliko živahnega prometa, mirnega stanja in prijetnega bivanja.

Po dolini šetajoč misliš si, da gledaš jedno samo ograjeno selišče, nasajeno z drevjem in ovenčano s stolpovjem, katerega varujejo kakor v štirokotju postavljena bramba: Celjsko mesto, pa vojniški, bra-

slovški in vranski trg, ter takorekoč v srcu naselbe počiva trg žalski. Okrožujoče podbrdje in hribovje pak oklepa krájino kot visok nasip, na čigar vrhovih stojé sivi gradovi in dvori pa bele cerkve in kapele, v dolino gledajoč podobno budnim stražarjem, skrbečim za mir in red v vsej okrajini.

„Lepe bele cerkve po hribih oznanjujejo božjo čast, gradovi po višinah in dolinah kažejo deželjsko oblast.“ (Slomšek.) No, kakor so gradovi in tabori pač žalostni spominiki nekdanjih hudih časov nasilstva in tlačanstva, tako so pa številne cerkve in kapele vesele priče bogoljubnega krščanstva. Pobožni prebivavci so pozidali tudi po dolinah in gričih razmerno kaj mnogo mičnih hiš božjih, katere visoko stojé kakor belo oblečene device ter gledajo doli v rajsko dolino in kličejo druga za drugo, od cvetke do cvetke, iz kraja v kraj . . .

Oj krasan si, krasan, ti moj zavičajju!
Kakve u tebi, nigdê ruže ne cvêtaju.
Čini se, da Bog te stvori, kraju ljubljén!
Da jadnu Slovencu vrati raj izgubljen.

II. Celje.

Stoji, stoji mesto belo,
Celje lepo in veselo.

Nár. pesem.

Pozdrav tebi, starodavno, slovensko Celje!
Pozdrav i tebi, sivolasi Stari grad!')

Ker smo že govorili obširno o zgodovini celjski v tem listu (gl. letnik 1895 in 1897), zato se oziramo tu na sedanje mesto.

Celje — „mesto belo“? Celje — „lepo in veselo“! . . .

Položaj Celja, ki stoji kakih 234 m nad morsko gladino, v jugovzhodnem kotu krasne Savinjske doline, je res jako slikovit in uprav dražesten, kakor je malo katerega mesta prirodni položaj. „Z mičnega holma varuje in brani Celjane zavetnik sv. Jožef, sv. Nikolaj jim z višine poklanja svoje darove, Friderikov stolp oznanjuje minljivost časnih stvari, in sv. Duha in Maksimilijana cerkvi kličeta: memento mori.“ Na vzhodu

1) Prof. Stifitar („Domovina“ 1897, 32).

od mesta se namreč dviga položiti grič Sv. Jožefa z belo dvostolpno cerkvijo oo. lazari-
stov; ob jugu stojé prav blizu visoki strmi
hribi, s katerih jednega vrha, Miklavškega
hriba, odseva zopet prijazna hiša božja, na
drugem pa, Starem gradu, črní se veličastna
razvalina (pri sv. Maksimilijanu in sv. Duhu
sta stari pokopališči). A na zapadno stran
se prostira ob reki dolga in široka ravnina,
Savinjska dolina, in proti severu leži ravno
polje Hudínjsko. Iz mesta pa po polju gre
bela cesta, v polkrogu na okoli vije se že-
lezna proga, in mimo zlahkoma teče reka
,srebrista' po drobnem pesku.

Zeleni stojé tu griči,
prijazne vasice, beli gradiči,
in zad velikanske goré . . .¹⁾

Ni-li to mična slika v lepem okvirju?

Kakšno pa je Celje samo?

Po zunanjem obrazu sodeč moramo pri-
trditi naši narodni pesmi, da je Celje, sto-
ječe na levem bregu Savinje, za oko po raz-
merah svojih dokaj lepo in prijetno. Kakor
„sredi vasí križem s pota pot drží“²⁾, tako
se tudi v Celju nekako v središču mesta
križata dve glavni črti kot glavni žili pro-
meta: jedna je po dolgem Véliki trg — Gra-
ška cesta, in druga poprečna Kolodvorska
— Rotovška ulica. S tega križališča razgle-
damo celo mesto. Od Vélikega trga je k
južni strani Cerkvni trg, s katerega vodi
savinjski most v predmestje na Bregu; po
Graški ulici proti severu gre cesta v Graško
predmestje; skoz Kolodvorsko ulico imamo
itak prihod na železnico na vzhodu; a iz
Rotovške ulice dospemo čez Cesarja Jožefa
trg v Ljubljansko predmestje na zapadu.
Razven teh glavnih provodnic je seveda več
stranskih; med temi Gosposka ulica z Véli-
kega na Jožefov trg, in južno od nje Šolska
ulica s Cerkvenega trga k brvi v park; od
Rotovške ulice ali iz Jožefovega trga kaže
Gledališka ulica pot v mestno gledališče; iz
Kolodvorske pa vodi Nova ulica mimo dveh
stolpov k Savinji. Od kolodvora gre ob se-
vernem robu mesta cesta na Rinku, in na-

ravnost prek Graške ceste v zapad ulica na
Grabnu; z Ljubljanske ceste pak Gizéline
cesta na sever.

Ima pa Celje dandanes precej drugačno
podobo, kakor jo je imelo v nekdanjih časih.
Davne rimske zgradbe je sicer ‚vse vihar
razdejal‘, da imamo sedaj od njih samo pre-
prostih spominikov in drobnih ostankov.
Srednjeveško obzidje pa, ki je sčasoma po-
stalo nepotrebno in brezkoristno, so koncem
minulega veka podrli, nasipe razkopali in
jarke zasuli ter namestu njih pozidali lične
hiše, nasadili senčnate drevorede in napra-
vili ugodna šetališča. Kar je še ostalo ne-
kdanje mestne utrdbe, so tudi pre naredili
večinoma za ljudska bivališča, in so na od-
prtinah zidin, koder so nekdanj režali topovi
in sipali železna zrna, ponameščena dan-
danes svetla okna, skoz katera gledajo miro-
ljubni stanovniki. Pred dobrimi sto leti je
bilo tudi še okoli mestnožupne cerkve po-
kopališče, katero so pa tedaj predstavili izven
mesta k sv. Maksimilijanu. V občé je mesto
Celje izza poslednjega velikega požara l. 1798.
dobilo sedanjo svojo obliko, in posebno še
strehe z opeko, dočim so bile preje hiše še
izvečine krite s slamo ali s škodlami. „Ceste
in ulice so čedne in zložne, hiše pripravno
in lepo stavljene, cerkve po redu zidane in
okinčane, učilnice po potrebi (?) oskrbo-
vane, naprave za ubožne in bolnike osno-
vane“ (Hicinger 1864). Posebno odkar drži
todi mimo južna železnica na Dunaj in v Trst
in v najnovejšem času stranska proga v Ve-
lenje, prerodilo se je in pomladilo, precej
se povečalo in olepšalo staro in malo Celje
na vse strani v mestu in v predmestjih; po-
stavljeno je bilo več raznovrstnih zgradeb,
omislila se je mnoga nova naprava, učinilo
se marsikaj potrebnega, zasnovalo dosti ko-
ristnega in prijetnega. Pred kakimi petnaj-
stimi leti je v Celju še pomanjkovalo sta-
novališč, zato so začeli zidati nove hiše.
Tako je bila postavljena velika hiša mestne
hranilnice pri kolodvoru, zatem na Rinku
vrsta štirih novih lepih hiš med hôtelom
„Elefantom“ in Strausovo gostilno, od ka-
tere je gori proti protestantovski cerkvi bila

¹⁾ Boris Miran.

²⁾ Nar. pesem.

malone vsa Vrtna ulica pozidana na novo; in na severo-zapadni strani je tudi nastal celo nov del mesta, t. j. predmestja, kakor Karolinina ulica, Poljska ulica i. dr.; ne da bi omenjali mnogih hiš v bližnji okolici, posebno v Gaberjih, kjer je postala cesta do Hudínje najlepša ulica, in novih hiš pred kapucinskim mostom itd. A venec vsem celjskim stavbam je ‚Narodni dom‘ na jednom izmed najlepših prostorov v mestu.

In tako bi se tudi v mestu dalo res prijetno bivati. Ali! „Splošna tožba je, da je Celje predrago za to, da razven krasne okolice prebivavcem podaje prav malo. Neprijaznost naših mogotcev proti tujcem in zlasti drugonarodnikom, ako niso njihovega mišljenja, in večkrat v najnemilejši luči kazana surovost neke vrste mladičev, ki ne morejo prenašati druge besede kakor nemške,

in mnogokrat motijo nočni mir, nadalje ono gnusno bismarckovanje in v obče narodna zagrizenost celjskih mestnih očetov — to je nekaj vzrokov, zakaj se v Celje ne seli toliko ljudij, kakor bi lastniki — praznih stanovanj radi“ (prim. „Domovino“ 1895, 33), ter da Celje v tem oziru dandanašnji pač ni ‚mesto belo, niti lepo in veselo‘. To so najbolj pokazali silno žalostni dogodki dné 9. in 10. vel. srpana tega leta, o priliki, ko so prišli češki visokošolci ogledat si na Slovenskem tudi celjsko mesto. Nahujskana druhal je napadala mirne češke goste in Slovence na najgrši in silovitejši način, kakor bi tu ne bilo nobene oblasti in nobenega osebnega varstva več. V zgodovini celjskega mesta je to sicer jako grd madež, a upati je, da ga polagoma izbriše za nas Slovence ugodnejši razvoj tega mesta. (Dalje.)

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

XIII. Manchesterski gospodarski liberalizem.

Marxov socijalizem je v svojem kritičkem delu zelo živo slikal neznosne delavske razmere. Krepko je pobijal načela manchesterskega (menčesterskega) liberalizma. Da se bomo lože umevali, recimo nekaj besedij o tem.

Prvi teoretik gospodarskega liberalizma je bil A d a m S m i t h, ki je v svoji knjigi „Weath of nations“ (s celim naslovom: „Preiskavanja o bogastvu narodov“) utemeljeval gospodarsko svobodo kot podlago vsemu gospodarstvu. Po njegovem bodi vsak človek v svojem gospodarskem delovanju popolnoma prost. Država ima samo to dolžnost, da brani njegovo osebno varnost in njegovo last. Vse, kar omejuje gospodarsko svobodo, se mora odstraniti. Zato

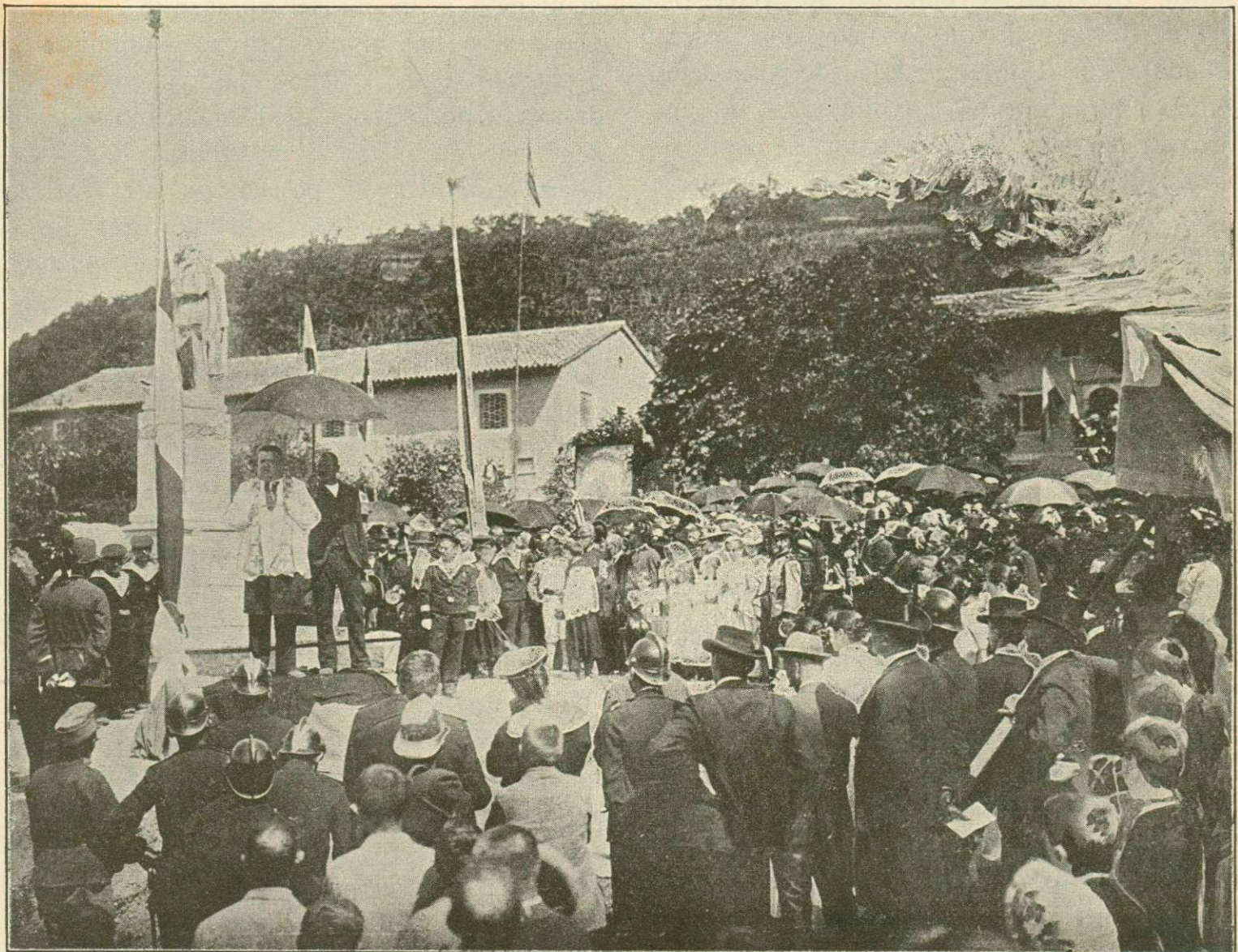
se mora osvoboditi zemljišče. Vsak naj sme delati s svojim posestvom, kar hoče: razdeliti je, zastaviti je za dolg, kakor mu drago. Tudi vsi zakoni, ki silijo rokodelce, da so združeni v cehih, ali trgovce, da se vežejo v zadrugah, morajo pasti. Vsak sme začeti kakršenkoli obrt hoče. Trgovina bodi neomejena. Zato naj se odpravi carina; svobodno naj se uvaža in izvaža blago, kamor komu kaže. S svojim denarjem lahko dela vsak po svoji volji. Posoja naj ga, na kakršne obresti more. Vsled tega ne sme biti nobenega zakona proti oderuštvi več. Lahko se pa tudi denar daje za raznovrstna podjetja ali sklepajo ž njim kakršnekoli pogodbe.

Liberalizem zagovarja torej posameznikovo popolno svobodo. Vse ljudi razdružuje in jih drobi med seboj. Trdi namreč, da v takih razmerah najbolj raste splošna bla-

ginja. Pričenja se sicer medsebojna vojska; vsak izkuša več pridobiti in zato tekmuje z drugimi. Ob tem uporablja vse svoje moči in zato pospešuje napredek. Svobodnega tekovanja — konkurencije — se ni bati, da bi nekaterim preveč škodovala. Sama po sebi se ureja; splošni uspeh je vedno dober. Tako delodajavci, ki so zložili denar za kako podjetje in je vodijo, gledajo res le

na svoj dobiček. Delavci bi bili ob tem lahko na slabšem. Ker so pa tudi oni svobodni, se odpovedó delu, ki jim ne daje dovolj zaslužka, in v tem medsebojnem boju se doseže neka sreda, ki je primerna za obe bojujoči se stranki. Delavci in delodajavci, proizvajavci (producenti) in uživavci (konsumenti) se kosajo med seboj, in v tem kosanju raste splošna blaginja.

Ob odkritju spominika Čehovinovega dné 14. vel. srpana 1898.

Ta nauk se imenuje liberalizem, ker sloni na načelu gospodarske svobode; pravijo mu tudi „Smithijanizem“ po njegovem prvem zagovorniku; manchesterški liberalizem se pa zove zato, ker se je l. 1839. v Manchestru ustanovila družba, ki je s posebno odločnostjo zagovarjala njegova načela.

Izkušnja je pokazala, da ta nauk ni rodil tistih sadov, ki jih je obetal. Uboštvo med

delavskim ljudstvom je vedno bolj naraščalo. Kmetiški in rokodelski stan sta jela propadati; mali trgovci so bili vedno na slabšem. Lahko delo so torej imeli socijalni demokratje s svojo kritiko. Marx, zlasti pa Lassalle sta v tem oziru povedala mnogo bridkih resnic, ki jih ni mogel nobeden utajiti; pričalo jih je namreč vsakdanje življenje.

Gospodarska veda je šla izprva za Smithom. Toda socijalska kritika ni mogla ostati

brez uspeha. Kmalu so se jeli oglašati učenjaki, ki niso več brez ugovora zastopali liberalnih načel, marveč so vedno bolj pojasnjevali notranje nedoslednosti in protislovja v Smithovi teoriji. Med te može štejeemo sredi našega stoletja Lor. Steina, Hildebranda; kasneje I. St. Milla in Thüna, Blanquija in Sismondija, Belgijca Emila de Laveleya, Angleže Cliffe Leslieja, I. M. Ludlowa, Beeslyja, Cromptona in Harrisona. Ti možje so v kritiki v marsičem pritrtili socijalistom. Dokler je bila socijalno-demokratska stranka še v povojih, niso kaj poštevali teh mož. Njihovi nauki so ostali širšemu občinstvu zakriti. Ko je pa naraščajoča socijalska sila vzbudila vedno več zanimanja za gospodarska vprašanja med svetom, ko je socijalno vprašanje rodilo splošno pozornost, so se jeli tudi gospodarski nauki vseučiliških profesorjev in drugih učenjakov vedno bolj pretresovati. Ker je bila socijalna demokracija na Nemškem močnejša nego v kateri koli drugi državi, ni čuda, če se je to zlasti tam pokazalo.

Profesorji narodne ekonomije na nemških vseučiliščih so krog l. 1870. vsi skoro brez izjeme napadali liberalni gospodarski nauk. Kakor smo že rekli, so marsikaj povzeli od socijalno-demokratskih veljakov. To gibanje ni bilo vseč liberalno mislečim možem. Zato se je pričel precej hud boj proti neliberalnim profesorjem. Jeli so jih dolžiti, da so v zvezi s socijalnimi demokrati in da podpirajo socijalizem. Zato so jim nadeli psovko socijalisti na katedru (Kathedersocialisten), ki je ostala nekako tehniški izraz do današnjih dni. Da je bil ta boj res hud, nam priča to, da se ga je z vso silo svojega duha udeležil celo znani zgodovinar in politik pl. Treitschke.¹⁾

Ob kratkem se moramo seznaniti s tem pojavom; sicer nam marsikaj v razvoju soci-

¹⁾ L. 1874. je priobčil gromovit sestavek „Der Socialismus und seine Gönner“ v „Preussische Jahrbücher“. Njemu v odgovor je izdal l. 1875. profesor dr. Gustav Schmoller knjigo „Ueber einige Grundfragen der Socialpolitik und der Volkswirtschaftslehre“, ki je v novi izdaji izšla l. 1898. Leipzig. Duncker & Humblot.

jalnega gibanja na Nemškem ne more biti dovolj jasno.

Socijaliste na katedru, ali kakor jim tudi pravijo, „državne socijaliste“ (Staatssocialisten) ločimo v dve vrsti: v ostrejše in zmernejše.

Med prve štejeemo A. Schöffleja in A. Wagnerja. Ta dva zagovarjata načelo, da sploh ni nobenega naravnega prava, najmanj pa v gospodarskih vprašanjih. Vse gospodarstvo ima svojo pravno korenino v državi. Tudi zasebno last je ustvarila država. Zato je vsak gledé na svojo last — zemljišče, denar itd. — pravzaprav le nekak javen upravitelj, ki po nalogu ali vsaj z državnim dovoljenjem oskrbuje, kar ima. Samo odtod, ker opravlja to javno službo, sme zahtevati od svojega delovanja dobiček — obresti. Vsled tega more država zasebno gospodarsko delovanje po svoji previdnosti omejiti ali pa tudi popolnoma zabraniti. Imenovana učenjaka ne zahtevata, da naj se prepové vsaka zasebna last in da naj bo občno vse premoženje, pač pa pridevata državi pravico, da sme po svoji previdnosti omejevati zasebno last, kakor se ji zdi. — Ta nauk gre predaleč in trdi veliko preveč. Vsak posamnik ima tudi v gospodarskem oziru svoje naravne pravice, katerih mu nobeden ne sme vzeti. Družina in posamniki v njej so preje nego država, in družina ima brez dvojbe že sama v sebi brez ozira na državo pravico, da skrbi za vse potrebe svojim udom, da si torej pridobiva v last, česar ji treba. — Schöffle in Wagner sta sicer v socijalnem vprašanju mnogo dobrega napisala, toda osnova njunega nauka je napačna in v svojih končnih zaključkih res — socijalska. Saj se v bistvu njuno načelo, da je zasebna last državno delo, zelo ujema s trditvijo socijalnih demokratov, naj se zasebna last proizvodjalnih sredstev popolnoma odstrani. — Wagnerju, še bolj pa Schöffleju moramo tudi očitati, da nič ne ali vsaj zelo malo upoštevatata verske in naravne sile v gospodarskem življenju. V svoji veliki knjigi „Bau und Leben des socialen Körpers“ uporablja Schöffle pri razlagi družabnega

življenja Darwinov nauk. Po pravici ga torej smemo imenovati darvinista v socijologiji.

Drugo vrsto protiliberalnih nemških ekonomskih učenjakov, ki smo jih imenovali zmernejše, zastopajo zlasti G. Schmoller, L. Brentano, G. Schönberg, H. pl. Scheel, H. Herkner. Ti se upirajo brezozirnemu individualizmu in poudarjajo pravice nižjega ljudstva. Zakoni za varstvo in zavarovanje delavcev so imeli od nekdanj pri njih najtoplejše zagovornike. Nravna stran ima med njimi mnogo več pomena nego pri prejšnjih dveh. Dajmo besedo Schmollerju¹⁾:

„Odkar se je ustavno življenje tako močno izpremenilo in ž njim tehnika, svetovni promet, socijalni red, odkar je država in družba dobila ogromne nove naloge, se je izkazalo, da so se stare teorije gospodarskega liberalizma, pa tudi socijalizma preživele in da so popolnoma nesposobne za vodstvo v družbi. Naivni optimizem ‚laissez faire‘, pa tudi dečaški priziv na revolucijo, otročja nada, da more tiranstvo proletarcev srečno vladati velike svetovne države, sta se vedno bolj pokazala, kar sta, dvojčiča nezgodovinskega nacionalizma, kot preostala zadnja drobca evdemoniške prosvetljenosti 18. veka. Stari nauki individualističnega naravoslovja so se ravno sedaj izpremenili iz človekoljubnega idealizma Ad. Smitha v trdi mamonizem manchesterske šole. Z ozirom na velika socijalna vprašanja, na nove oblike v proizvodnji, na popolnoma izpremenjene nasledke svobodnega tekmovanja in na vse drugačne gospodarske sile svetovnih vladarstev in malih držav med seboj niso vedeli nič povedati. Socijalistični teoretiki so komaj kaj več mogli reči. S svojo domišljijo o uničenju dobičkarije, s svojimi izpremenljivimi nadejami za sebično ljudstvo in njegove nesebične gospodarske voditelje, s svojim neumevanjem vedno bolj združujoče se državne moči in vseh mednarodnih

bojev niso mogli sezidati potrebnega novega gospodarstva. Od l. 1870.—1890. se je pred celim svetom pokazal očiten in popoln teoretiški in praktiški propad obeh starih šol; stare teorije so se malenkostno dalje predle; pokazala se je nezmožnost novega dela na starem temelju.“

Schmoller razvija svojo misel dalje, trdeč, da se je nemška veda najpreje osvobodila starih teorij in da sedaj brez predsodkov korak za korakom temeljito opazuje gospodarsko življenje in iz tega opazovanja počasi in varno dela svoje zaključke. Vkljub temu pa je imela velik vpliv na javno življenje; velik del važne socijalne in gospodarske preosnove je vzbudila. „Novi gospodarski in socijalni nauk se je tudi popolnoma drugače nego starejši oprl na dušeslovje in na etiko; iznova uči pravo zvezo gospodarstva z vso drugo omiko; delovanje in pomen npravnosti, običajev in prava je točneje določil v družbenem mehanizmu; globlje nego socijalizem je preiskoval veliki razvoj družabnih razlik in tvorbo raznih slojev, ker vse to je umeval v njegovem gibanju in v njegovih nasledkih. Vsled tega je našel novi nauk pot, da se umeva veliko vprašanje našega časa, socijalni boji in socijalna preosnova, in je pokazal, kako naj se odstranijo težave. Sedanji nauk gospodarske vede je postal zgodovinsko in npravno umevanje države in družbe v nasprotju z nacionalizmom in materijalizmom. Iz nauka o samem trgovanju in menjavanju, iz neke obrtne narodne ekonomije, ki je hotela postati slojno orožje bogatinov, se je zopet vzdignil do npravno-politiške vede, ki preiskuje poleg proizvodnje tudi razdeljevanje blaga, poleg raznih vrednostij tudi gospodarske ustanove, ki namestu sveta, v katerem vlada le blago in kapital, stavlja iznova človeka v središče.“

Res lepe besede! Npravna stran se temeljito poudarja. Vrednost človekova in njegovega dela tvori temelj njegovi vedi. Dobro se nam tudi zdi, ko liberalizem tako jasno označuje kot — nacionalizem, socijalizem pa — kot materijalizem. Večkrat govori o

¹⁾ Wechselnde Theorien und feststehende Wahrheiten im Gebiete der Staats- und Socialwissenschaften und die heutige deutsche Volkswirtschaftslehre. Rede, bei Antritt des Rectorats, gehalten in der Aula der königlichen Friedrich Wilhelms-Universität zu Berlin am 15. October 1897, str. 18.

tem, da nova gospodarska veda, iznova, 'zopet' priznava zvezo npravnosti in gospodarstva. To nam priča, da pozna tisti čas — krščanske omike —, ko je bilo to naziranje vsesploh v veljavi. Izvrstno označuje liberalno gospodarsko vedo kot strankarsko, obrtno (Geschäfts-Nationalökonomie), ki naj bi koristila samo bogatinom.

Žal, da pa mora sam tudi priznavati, kako malo gotovega more pokazati gospodarska veda. Sam pravi¹⁾: „Res je pa sploh vse naše gospodarsko znanje tudi dandanes še zelo pomanjkljivo. Le v poltemi slutnje, upanja in vere leže zadnja in največja državoslovna vprašanja tudi še sedaj pred nami. Kako in kdaj jih izkušamo reševati, to si mora vsak presojati iz splošne slike, ki si jo je ustvaril o svetu, o zgodovinskem razvoju sploh, o obliki prihodnjih rodov; zato stopajo na teh tleh tudi še danes različni nazori o svetu, ki nujno spočenjajo različne sestave in nasprotne si teorije z zahtevo jednakopravnosti.“

V teh krasnih mislih pojasnjuje torej, da je končno gospodarska veda z vsemi raznimi svojimi teorijami odvisna od modroslovnega naziranja o svetu in življenju, ali recimo naravnost: od verskega prepričanja.

Veren mož ima drugačna znanstvena gospodarska načela, kakor racijonalist ali celo materijalist. Tem mislim pa dodaje svojo sodbo o liberalizmu in socializmu, trdeč, da ne moreta biti ne Smithijanec, ne Marxovec ravnopravna s treznim ekonomijskim učenjakom, kakor ga on popisuje in da zato tudi nobeden, ki pripada kateri izmed teh

¹⁾ Str. 21.

dveh teorij, ne more biti dober učitelj narodne ekonomije.¹⁾ Liberalci in socialni demokratje imajo svoje mesto kot uredniki svojih časopisov, kot voditelji svojih strank na čelu raznih organizacij in društev. Na vseučiliške stolice pa ne spadajo.

Ko to čujemo, nas boli, da je avstrijska ekonomska veda še do zadnjega časa plavala v manchesterskem liberalizmu in da v veliki večini še plava. Dunajski profesor dr. Menger, voditelj vse avstrijske narodne ekonomske šole, je sicer v marsikaterih svojih raziskavanjih, ki so pol dušeslovnega, pol gospodarskega pomena, spravil dokaj dobrih zrn na dan; splošno se je pa vendar vedno kazal, da je njegova vera v tako zvane angleške klasike, t. j. v Smitha in drugove, ali z drugimi besedami, v liberalizmu, neomajna. — Tudi pariško vseučilišče in z malimi izjemami vsi angleški ekonomski profesorji so do naših dni še trobili v liberalni rog. Tem večjega spoštovanja so vredni vsled tega nemški gospodarski učenjaki, ki so se tako kmalu odrekli liberalnim zmotam.

Nemški katoličani so imeli v svojih zborniških bojih za Kettelerjeve ideje v ekonomijskih profesorjih svoje države mogočnega zaveznika. Del njihovih uspehov je brez dvojbe zasluga tistih, ki so jim sebičniki zdeli zabavljico „socialisti na katedru“. Zato je šla družabna preosnova na Nemškem lože in hitreje nego drugod, zlasti nego pri nas, kjer so se vseučiliščniki prav do sedaj pitali z liberalno gospodarsko zmoto.

(Dalje.)

¹⁾ Str. 23.

Biserji.

50.

Vse na svetu hitro mine,
nam pustí le bolečine.

51.

Zavidnost kača je strupena,
pohlepnost pa je sestra njena.

Anton Hribar.

Eros in Nejkos.

(Dušeslovna črtica. — Spisal *dr. Fr. L.*)

(Dalje.)

Kadar želimo ali hočemo, tedaj nekaj želimo in hočemo. In taisto je seveda jako različno, vendar je vedno táko, da je nam primerno ali prikladno, da se ujema z našo naravo, z našimi potrebami in koristmi. Vsakdo vidi, da si ne moremo nikdar želeti kaj takega, kar bi se nam zdelo kvarljivo, ali neugodno, ali slabo. To je samo na sebi jasno, a dá se razložiti s tem, da ne more naša narava delati zoper samo sebe, kakor tudi nobena živa stvar ne dela zoper samo sebe, drugače bi se uničila ali pokončala. Vsako bitje ima moč, da obstoji, in vsako živo bitje ima moč ali zmožnost, da se ohranja, in teži po tem, da obstoji. Torej gre vsako teženje in hotenje najprej na to, da samo sebe potrjuje in vzdržuje. Kdo ne umeva, da imajo bitja teženje prav v ta namen, da se ohranjajo in vzdržujejo? Zato pak tudi gre teženje samo do takih predmetov, kateri nam resnično ali navidezno služijo, kateri nam ugajajo, našo ugodnost in našo srečo pospešujejo.

Kakor bi z roko prijeli palico, da se nanjo opremo, rešilno desko na morju, da se na njej otmemo, kos kruha, da ga v lakoti pojemo: tako se oprime naše želenje sebi primerne predmeta. A želenje neče nikdar ostati samo želenje, temveč ima namen, da se premeni v uživanje, to se pravi: želenje nas vodi do tega, da bi kaj dosegli in imeli, da bi se zjedini in združili s tem, po čemer hrepenimo. Želenje je nemirno in se hoče premeniti v mir, v pokojno uživanje.

S tem pa smo že razložili bistvo ljubezni. V ljubezni je namreč notranje teženje, da bi imeli tisto, kar nam ugaja. A vsako teženje še ni ljubezen. Nekateri predmeti namreč, po katerih težimo, so nam za življenje potrebni, kakor jed in pijača; ne-

kateri so nam koristni, kakor oprava v stanovanju; nekateri pa so dovršeni, popolni, lepi in zato tudi posebno ugodni — in te ljubimo. Ljubezen je torej središče in glavno delovanje teženja, ker se teženje v ljubezni obrača do takega predmeta, v katerem se okrepča in očisti, v katerem je doseglo svoj najprimernejši predmet. Zato je ljubezen res teženje, ni pa vsako teženje tudi ljubezen.

A to je izvestno, da je ljubezen središče in glavni pojav vsega teženja, nekako bistvo njegovo. Zakaj v ljubezni je teženje najkrepkejše in najpopolnejše, v ljubezni se udá predmetu vse bitje človekovo in vsa njegova moč, v ljubezni se teženje ne omejuje, ker ne želimo stvari samo zato, ker je koristna, ali zato, ker je v nekem oziru ugodna, ali zato, ker je morda lepa, temveč v ljubezni nam je vsa stvar draga in mila in hočemo jo imeti zaradi njene vrline.

Tako umevamo ljubezen v obče v navadnem govoru.

Ni pa čudno, da imenujemo teženje in želenje sploh tudi ljubezen in sicer v širšem pomenu. Tako pravimo, da ljubimo gorkoto, to in ono jed, obleko, neko barvo, svetlobo, petje itd. S tem izražamo, da nam ta in ona stvar ugaja in vzbuja naše želenje. Da vidimo to še jasneje, oglejmo si ta-le vzgled: „Človek ljubi denar“ in: „Človek si želi denarja.“ Oni človek, ki ljubi denar, tudi teži po denarju, ker sicer bi bila njegova ljubezen mrtva; teži pa zato, ker mu denar ugaja, ker ga denar osrečuje. Oni človek pa, ki si želi denarja, morda nima nikakega posebnega nagnjenja do denarja samega na sebi, pač pa ga potrebuje, da plača svoje ali pa svojega prijatelja dolgove. Zapravljivec ne ljubi denarja, (ako umevamo ljubezen v pravem pomenu), saj ga brezskrbno razmetuje in mu torej ni na srcu; a v drugem

pomenu zopet smemo reči, da ljubi denar, da ga namreč more čim največ razdati in si ž njim delati zabavo.

V tej razlagi trdimo, da je ljubezen neko teženje, njega izvir in središče. Oni modroslovci pa, ki učé, da je čustvovanje v človeku posebna zmožnost, učé tudi, da je ljubezen samo čustvo, in sicer sočutje. Tako n. pr. piše Nahlowsky ¹⁾: „Ljubezen v širšem pomenu besede je ugajanje, ki se koncentruje na kaki osebi, na stvari, ali na delovanju, opirajoče se sedaj na objektivne, sedaj na subjektivne vrline, ki pa vselej narejajo dotični predmet za središče večjega kroga v mislih in za izvir raznoterega želenja.“ Tako obširna in zamotana opredelba je že samo na sebi sumljiva. Ljubezen je prvotno in preprosto delovanje, zato se mora dati tudi preprosto razložiti. Kot sočutje razlaga ljubezen Drbalova ²⁾ šolska knjiga in v obče Herbartova šola. Vendar pa mora priznavati, da iz onega sočutja vedno izvira želenje. A zakaj to? Ali ni bolj resnično reči, da je ljubezen tudi želenje in sicer tedaj, kadar nam predmet vsestransko ugaja.

Tako razlaga ljubezen oni nazor, ki ne govori o posebni zmožnosti čustvovanja. Jungmann ³⁾ piše v tem-le smislu: „Ljubezen je teženje pametnega bitja, s katerim se udá predmetu zaradi njega samega.“ In T. Pesch ⁴⁾ opredeljuje: „Ljubezen sploh je princip gibanja, ki teži po nekem namenu; ali pa: ugajanje tega, kar poželimo.“ In tako smo tudi pisali v „Dušeslovju“ v istem smislu: „Najprej moramo pač predmet spoznati, spoznati tudi njegovo dobrost ali vrlino. To vrlino spoznavšim nam dotični predmet ugaja ali nam je všeč. In s tem se je nagnilo želenje k predmetu. Pa ne nastane samo želja, vsled katere bi hoteli doseči kak predmet, ampak navdaje nas h krati posebna radost, posebna prijetnost, ki se pa javlja jako živahno. Kakšna je ljubezen, to seveda je treba le izkušati, popisati se ne dá do pičice. Znano

¹⁾ Das Gefühlsleben, 1862, str. 225.

²⁾ Drbal, Lehrb. d emp. Psychologie, 1875, str. 239.

³⁾ Das Gemüth, 1885, str. 53.

⁴⁾ Institut psychologicae, II., 2, str. 416.

je pa dovolj, da se kaže ta afekt v vsakem človeku, v vsaki starosti . . .“

Ljubezen ni vedno jednaka, ampak je tako različna, kakor so različni predmeti, katere ljubimo, ali vzroki, ki v nas vzbujajo ljubezen.

Kadar ljubimo predmet zato, ker nam koristi ali vzbuja veselje in zadovoljnost, tedaj pravzaprav ne ljubimo predmeta samega, temveč sami sebe, in ljubezen je želja, zato jo imenujemo ljubezen želečo. Tako ljubi bolnik zdravilo, ubožec denar, lačni jed, učenjak knjigo. Kadar pa ljubimo stvari ali osebe (poštevati treba tu največ osebe) zaradi njih vrlin ali razmer samih, kadar nečemo od njih imeti nikakega dobička, temveč njim samim želimo vso ugodnost in blaženstvo, tedaj je ljubezen dobrohotiča ali prijateljska ljubezen. To ljubezen ima Aristotel v mislih, ko pravi ¹⁾: „Bodi pa ljubezen (prijateljstvo) to, da hočemo komu, kar imamo za dobro, zaradi njega, ne pa zaradi samih sebe, in da mu tisto tudi storimo.“ — Ravno v istem pomenu smemo reči, da je ljubezen prava in neprava. Ljubezen je prava, kadar ljubimo predmet sam na sebi; neprava pa, kadar ljubimo predmet zaradi sebe in svoje ugodnosti. Ni težko umeti, zakaj je poslednja vrsta neprava: zato, ker ne ljubimo predmeta, da bi le njemu veljale naše želje, temveč te veljajo le nam samim, predmet nam je samo sredstvo. Ob jednom pa tudi kmalu razvidimo, da je razlika med obema jako znatna. V želeči ljubezni ljubljene predmet nam služi; v pravi pa mi sami služimo predmetu, mu dobro hočemo in delamo. Ona je tem močnejša, čim več dobrega in prijetnega moremo dobiti iz predmeta; ta pa je tem močnejša, čim bolj želimo mi dobro storiti ljubljene osebi; v oni ljubezni želimo dobro komu zato, da sami tisto dobimo od njega, v tej pa smo z ljubljeno osebo tako sklenjeni, da nam njena sreča prav toliko ali še bolj ugaja, kakor lastna sreča. (Dalje.)

¹⁾ Rhetor. II., 4. Ed. Tauchn. 1875, vol. XII., str. 76.

Književnost.

Poljska književnost.

K poročilu o poljski književnosti, priobčenem v 20. snopiču „Doma in sveta“, opomnim še, da je sedaj *Czytelnia Polska* s 14. zvezkom prenehala izhajati. Ti zvezki, h katerim je poleg objavljenih treba še navesti povesti: „Hryhor serdeczny“ i „Jeden z wielu“ od T. T. Ježa, potopis „Szkice z Anglii“ od Ignacija Maciejewskega (2 zv.), „Nowele z czasów oblężenia Paryża“ od Alfonza Daudet, in „Częstochowa w obrazach historycznych“ od Vac-lava Kapucyna, se še dobivajo pri „wydawnictwu Czytelni Polskiej w Lvovu, Chorążczyzna 17 in sicer vseh 14 za 2 gl. 10 kr.

Navzlic temu, da se to podjetje ni posrečilo, ne nedostaje vendar Poljakom dobrih knjig za nizko ceno. Kar bi drugje imeli za nemogoče, tega so se lotili Poljaki in sicer izdajateljji v Varšavi izhajajočega dnevnika „Gazeta Polska“. Naročniki tega obsežnega časopisa dobivajo za navadno ceno (12 rubljev na leto) vsak teden brezplačno jedno knjigo (oziroma jeden snopič kakega obširnejšega dela), kar je na leto 52 zvezkov, torej skoro toliko kakor izda n. pr. Mohorjeva družba v devetih letih. Da je treba k takemu podjetju mnogo žrtvovati, to se umeva samo po sebi, torej zaslužujejo tem večjo čast izdajateljji, ki se niso zbalii ogromnih stroškov, niti napornega truda. Ob tej priliki se nam vriva misel, kako lepo in dobro bi bilo, ko bi kateri iz slovenskih dnevnikov podal naročnikom brezplačno vsaj mesečno jedno knjigo. Vzgleđ, da je to mogoče, je tukaj; treba je samo posnemavcev.

Dasi imajo Poljaki po več knjigarn v Lvovu in Krakovu, vendar izhajajo razmerno največ knjig v Varšavi. Tako je ondi v založbi Kreczmera izšel: *Album pisarzy polskich*, opravoval St. Demby, ilustroval H. Piątkowski. Obsega slike in podatke iz življenja vseh genijalnih pisateljev poljskih

V Varšavi je tudi izšlo zemlje- in narodopisno delo *Słowianie południowi*. Bulgarzy, Serbowie, Hercegowińci i Bośniacy. Str. 112 v 16°. — Dalje II. zvezek *Historyi Słowian*, napisal Edvard Boguslawski. Poslednje delo je zelo obširno; šteje namreč 6 + 516 str. v 4°. Cena 3 rub 20 kop.

V mestu Wilni je jelo izhajati delo: *Wszechświat katolicki w obrazach*. Slike svetišč in drugih spominikov verske stavbe. Vseh snopičev bo 20, prodajajo se posamično po 40 kop. Celo delo velja 7 rubljev.

Na Dunaju je izšlo v dveh zvezkih delo: *Biblia złota klasyków*, obsegajoča zgodovino razodenja božjega v starem in novem zakonu. Prvi zvezek

obsega „Dzieje objawienia Boskiego w Starym Zakonie“, drugi pa: „Dzieje objawienia Boskiego w Nowym Zakonie.“ Str. 265 in folio.

Kaj zanimivo delo je tudi: *Album Sztuki Polskiej*. Serya I. Wystawa Retrospektywna w Warszawie 1898. r. Opracował H. Piątkowski. Cena snopiču 85 kop.

Za kako neverojetno nizko ceno se dobivajo sedaj po naročilni poti nekatere poljske knjige, kaže najbolje novo izdanje *Historyi Literatury Polskiej* Piotra Chmielowskiego, I. zv. str. 252. Knji-garska cena tega dela je dva rublja, naročniki „Bi-blioteke dzieł wyborowych“ pa so je prejeli za še ne polnih 20 kopejk. Za jednako nizko ceno so do-bili tudi zanimivo delo: *Słowacy, ich życie i lite-ratura* od Romana Zawilińskiego, s predgovorom I. A. Świącickiego. 258 str. s slikami

V Varšavi, v založbi časopisa „Niwa Polska“ je izšel poljski prevod slovečega dela Francoza G. Ducondraya *Historya Cywilizacyi Powszechnej* Ker pa pisatelj ni prost predsodkov proti sveti cerkvi zlasti v zgodovini srednjega veka, so to delo nekateri poljski listi odločno grajali. Vsekako pa se nedostatki odpravijo v drugem natisku. *i + a.*

Črtice iz maloruske književnosti.

(Piše Podravski.)

(Dalje.)

Nobeden izmed velikih slovanskih pesnikov ni zapustil tako malo plodov kakor Taras Ševčenko, toda le redko kateri se more meriti ž njim po vsebini. Dva nevelika zvezka (izdana l. 1876. v Pragi) obsegata najlepše izražene ideje bratovstva, jednakosti, ljubezni in svobode. Radi tega se je priljubilo narodu ime Ševčenka na Ukrajini in v Galiciji. Poezije Ševčenka so doživele že trinajst natiskov v izvirniku, in prevajali so jih na vse slovanske jezike. Največ prevodov imajo Velikorusi, toda na nesrečo v vsej tej kopici prevodov ni v nobenem prave moči izvirnikove. Boljši so prevodi poljski, zlasti Kondratoviča (Przekłady z małoruskiego, „Kobzarz“ Szewczenki. Warsz. 1872).

Pisateljji nemški, francoski, laški in angleški so seznanjali svoje čitatelje s poezijami in življenjem Tarasa Ševčenka. Sam zaznamek člankov in pisateljev, ki so pisali o njem, bi obsegal polovico pole drobnega tiska. Koliko pa so še napisali o njem sami domačini! Toda navzlic tako obširni literaturi

o Ševčenku ni doslej temeljitega življenjepisa pesnikovega, ki bi obsegal kritično oceno njegovih plodov.

Taras Ševčenko se je porodil dné 9. sušca l. 1814. v vasi Morincah, v kijevski guberniji. Njegovi stariši so bili podložniki plemenitaša Engelhardta, seveda siromaki brez pravic. Po Tarasovem dedu, ki je bil čevljar, je dobila vsa rodbina ime „Ševčenko“ (čevljar), čeprav se je ded poprej pisal Gruševski. Ko je bil Taras star poldrugo leto, preselili so se njegovi stariši v sosednjo vas Kirilovko, in v tej vasi je preživel naš pisatelj svoja detinska leta. Mater je Taras zelo ljubil ter se je pogostoma spominjal v svojih poezijah. Toda ni se je veselil dolgo. Umrla je še dokaj mlada, ko je bil Taras star komaj devet let. Oče se je nato v drugič oženil, in od tega časa je bilo Tarasu gorje. Bil je vesele in žive narave ter se je često pričkal z mačehinimi otroki, vsled česar ga ona ni ljubila, marveč ga je često tepla.

Oče, zapazivši neslogo v hiši, je sklenil dati dečka v svet ter ga res odpeljal v šolo cerkovniku Bugorskemu. Na ta način se je naučil Taras čitati. Toda že drugo leto po materini smrti je umrl Tarasu tudi oče, in odtlej je bilo njegovo življenje še bridkejše nego dotlej. Na dom se ni imel po kaj vračati, a v šoli je moral večkrat veliko trpeti. Za uk je imel bistro glavo in v kratkem se je naučil ves psaltir na izust ter postal vsled zvencečega in prijetnega glasú podcerkovnik.

Toda to ni trajalo dolgo. Taras je imel že od rane mladosti veliko veselje do slikarstva, in ko mu je minulo trinajst let, je zapustil Bugorskega ter odšel v vas Lisjanko, da bi se pri ondotnem slikarju učil slikarstva. Pri tem je pa ostal le tri dni, ker mu tu ni bilo všeč; odšel je v vas Tarasovko k drugemu slikarju. Ta slikar ga ni sprejel, češ da Taras nima sposobnosti za slikarstvo. Tako je hodil Taras od vasi do vasi in iskal učitelja; naposled so ga sprejeli na gospodarjev dvor, kjer je postal kuharski pomočnik.

O svojem gospodarju pripoveduje Ševčenko: „Moj gospodar Engelhardt je bil jako delaven; neprestano je potoval sedaj v Kijev, sedaj v Vilno ali v Petrograd ter me jemal s seboj, da sem presegal v njegovi prednji sobi, tlačil mu pipe ter opravljal druge temu podobne službe.“ Zapazivši v mladeniču sposobnost in nagon do slikarstva in hoteč imeti sčasoma „lastnega“ slikarja, oddal je Ševčenka na uk v Varšavo, najpoprej nekemu stenskem slikarju in potem portretistu Lampetu. V tem času svojega življenja se je Taras zaljubil v neko gospodično, a kot podložnik se ni smel ž njo oženiti in potegniti ljubljeno nevesto v sužnost. Radi

tega mu je stopilo pred oči tužno vprašanje: „Čemu podložniki ne smemo biti prosti ljudje kakor drugi?“ Med tem pa se je Engelhardt preselil v Petrograd ter vzela tudi Ševčenka s seboj, in prepričavši se, da ni sposoben za lakajsko službo, uslišal je njegovo vneto prošnjo ter ga dal na četrta leta slikarju Širajevu.

Ševčenko je bil tedaj star devetnajst let in slučajno se je spoznal tu s svojim rojakom umetnikom Sošenkom, ki se je potrudil za njegovo srečo in ga seznanil z maloruskim pisateljem Grebenkom. Po prizadevanju novega variha sta obrnila na Ševčenka pozornost takratna veljaka: pesnik Žukovski in slikar Brijul. Brijul je naslikal portret Žukovskega, prepustil ga loteriji, na kateri je iztržil zanj 2500 rubljev, in za ta denar je bil dné 22. malega travna l. 1838. maloruski genij odkupljen iz podaništva.

Brijulov je takoj vzela Ševčenka na učenje k sebi na akademijo lepih umetnostij, in iz te dobe izvirajo njegove prve poezije. „Surova muza Ukrajine“, piše pesnik o sebi, „dolgo ni ugajala mojemu okusu, pokvarjenemu z življenjem v šoli cerkovnika in v gosposkih prednjih sobah; toda ko je dih svobode vrnil mojim občutkom čistost otročjih let, prebitih pod ubožno očetovsko streho, me je ona, hvala ji za to, še tem vneteje vzela v naročje v tujem kraju. Od prvih mojih nedovršenih poskusov, pisanih v Letnem vrtu, je tiskana samo jedna balada „Pričina“ (Vzrok).“

Poezije Ševčenka so prvič izšle l. 1840. v drobni knjižici z naslovom *Kobzar*. V tem izdanju je objavljena jedna izmed najboljših njegovih pesmij „Katerina“ in nekoliko „dum“, katerim pa se je kritika le rogala ter se posmehovala „kmetiškem pesniku“. Ni pa prestrašila s tem Ševčenka. „Naj pa bom kmetiški pesnik, saj meni ni treba ničesar več“, je dejal in delal dalje. Toda njegove pesmi in dumke je razumel narod nad Dnjeprom, in čez jedno leto je izšel že drugi natis njegovega „Kobzara“, pomnožen z novo pesmijo „Hajdamaki“. Slava Ševčenkova se je razširila po vsej Malorusiji. Neka nepremagljiva moč ga je vlekla v rojstveni kraj, kjer je pod jarmom podaništva trpelo na milijone njegovih bratov in sester, kjer je „muziku“ bila duša že skoro na jeziku.

Naposled je pesnik odšel v svoj rojstveni kraj, kjer se je seznanil z mnogimi izobraženimi Malorusi. Obhodivši Ukrajino se je nastanil v Kijevu kot slikar pri arheološki komisiji. Tu se je seznanil s Kulišem, Kostomarovom in drugimi pisatelji.

(Dalje.)

Pogovori.

(Dalje.)

Kar smo zadnjič razmišljevali o naših strankah, to nas je samo po sebi privédlo do nekega drugega vprašanja, ki je mnogo nujnejše in pomenljivejše za naše javne razmere, kakor si misli navadno občinstvo. To vprašanje je duhovsko vprašanje. O tem naravnost ne pišejo naši pisatelji, toda čas je že, da bi pisali in stvari pogledali naravnost v oči.

Dovolj znano je, da ima v novejši dobi slovenska duhovščina mnoge in močne nasprotnike, ki so se sedaj združili za odločilni boj zoper njo. Napredna stranka sovraži duhovščino načelno, ker ji podtika, da je zoper napredek, češ, katoliška vera in katoliška cerkev je bila vedno nasprotna napredku. Kdor je torej za napredek — pravijo, — ta mora pobijati vero in njene oznanjevalce. Čisto prazno je trditi, da te vrste nasprotniki pobivajo duhovščino zaradi teh in onih slučajnih vzrokov, n. pr. zaradi volitev, zaradi kakih društev in naprav, zaradi teh in onih oseb. — Nadalje so odločni nasprotniki duhovščine socijalni demokrati, ki hočejo odpraviti vsako cerkev in njene služabnike. Katoliška duhovščina se mora ustavljati socijalnim demokratom, ako hoče delovati po svojem poklicu: zato pa jo ti smrtno sovražijo. — Kakor nam kažejo javna glasila, stopil je tudi neki del učiteljstva v ono četo, ki se dosledno bori zoper duhovščino. Sicer je težko umeti, da bi kaki objektivni vzroki silili one učitelje k temu odloku; a stvar je dovolj znana, pa tudi dovolj žalostna. Da ima torej slovenska duhovščina kot taka mnoge nasprotnike, ki združeni marsikaj lahko storé zoper njo, to je sedaj dejstvo, ki se ne dá tajiti.

Kaj pa hočejo ti združeni nasprotniki zoper duhovščino doseči? To se ne dá povedati ž njih besedami, ker naravnost ne izrekajo svoje misli. Toda popolnoma trdno se dá posneti iz raznih izjav to, da hočejo duhovščino polagoma do cela pripraviti ob veljavo in s tem onemogočiti vsako njeno delovanje v prid vere. S tem bi bili duhovniki naposled prisiljeni, ali lotiti se drugega dela, ali pa izseliti se v druge kraje.

Ta naša razlaga ni nič pretirana. Razne izjave nasprotnikov pričajo trdno, da imajo duhovnike za sovražnike, katere je treba najprej in do cela uničiti. Potem upajo prijatelji napredka, da bodo živeli in delovali brez ovir za svoj napredek, socijalni demokrati bodo imeli na zemlji nebesa, in neka-

teri učitelji upajo, da bodo imeli potem dovolj velike plače.

Mislimo si, da bi kdaj, prej ali poznej, odpravili v naši domovini duhovski stan: s tem bi bila odpravljena katoliška vera, zakaj katoliška vera je nemogoča brez mašništva, kakor je nemogoče sodstvo brez sodnikov. Nasprotniki duhovščine mislijo pač tudi na to in upajo, da se bo brez katoliške vere dalo bolje živeti, kakor živé sedaj. (Seveda ne mislijo na to, da bo narod brez strahú božjega skupina ljudij, ki bodo samo za svoj dobiček rabili vsako sredstvo, tatvino, golju-fijo, umor i. dr.) Zakaj na to ni misliti, da bi dandanes naš narod prestopil ali v pravoslavje ali v protestantovstvo: prestopiti bi utegnil jedino le v popolno brezverje in brezboštvo.

Proti temu smotru se giblje delovanje nasprotnikov duhovskega stanú, bodisi da kdo na to misli, ali ne misli. (Tu seveda niso nam v mislih nasprotniki kake posamezne osebe, ampak stvari sploh.) Duhovščina sama pa mora ta cilj svojih nasprotnikov imeti jasno pred očmi, ako hoče umeti in izpolnjevati svojo nalogo in dolžnost.

To je duhovsko vprašanje. Kaj pa duhovsko vprašanje ni? 1. Ni še veliko let odtlej, ko so slovenski duhovščini očitali, da ni narodna, ampak da je brezdomovinska in izdajalska. Dandanes ji nasprotniki nič več ne očitajo tega, torej duhovsko vprašanje ni v njenem narodnem mišljenju. 2. Nekdaj so ji očitali, da se ne trudi za narod, da ničesar ni stori zanj, ne duševno, ne gmotno. Dandanes ji tega več ne očitajo, nasprotno: prav to ji štejejo v krivdo, da deluje za gmotni prospeh ljudstva. Zato ni duhovsko vprašanje v delovanju duhovščine. 3. Ali je nujno duhovsko vprašanje zato, ker slovenska duhovščina ne izpolnjuje svojih verskih dolžnosti? Tudi ne, zakaj slovenski duhovščini očitajo to, kar je baje storil kak (neduhovnik) šolski brat na Francoskem, kak duhovnik na Bavarskem, kaka samostanska oseba na Laškem i. t. d. 4. Pravijo, da hoče slovenska duhovščina vladati, torej je duhovsko vprašanje to, da naj jo neduhovniki odrivajo z vseh vplivnih mest. To je res, da hoče voditi, a ne vladati, zakaj ona uči, kako moramo biti pokorni Bogu in skrbeti za večnost. Kaj pa naj sicer dela?

Duhovsko vprašanje je torej jedino le to, ali naj so in delujejo duhovniki za vero

in verske stvari, ali ne. Nasprotniki duhovnikov hočejo in delajo, da naj slovenska duhovščina prepusti slovenski narod drugim rokam in drugi usodi.

Kakor vsako drugo vprašanje, treba rešiti tudi duhovsko vprašanje. Kako se bo rešilo?

1. Ni nemogoče, da naš narod versko popolnoma propade, in tedaj tudi katoliški duhovniki ne bodo več župniki in kapelani, ampak samo misijonarji. Versko so propadli že mnogi narodi, in tako lahko propade tudi narod slovenski.

2. Morda pri nas v bodočnosti krepko zacvete versko prepričanje in življenje, še bolj, kakor je cvetlo nekdanj. Kar je bilo nekdanj, zgodi se tem lažje v bodočnosti ob ugodnejših razmerah.

3. Najverjetnejše pa je, da ostane i v bodoče tako, kakor je sedaj. Med našim narodom bo vedno dovolj sovražnikov cerkve in duhovščine, a vedno bo tudi prijateljev, in tako bo boj, kakršen je bil in je danes. Oblike se menjajo, stvar pa je vedno ista.

To je vsakomur jasno, da tak boj škoduje vsemu narodu mnogo, ne samo v verskem in nravnem oziru, ampak tudi v gmotnem, ker v boju izrabljamo najboljše moči,

katere bi lahko posvetili koristnemu delu. Ko bi se pač oni Slovenci spametovali, ki vedno kličejo na boj in le na boj, in privoščili narodu oddihljaja za mirno delo: koliko bi s tem koristili sebi in rojakom! A ker tega ni upati, želimo, da bi se na nekatere stvari ozirali sovražniki duhovščine in na druge stvari duhovščina sama.

1. Sovražniki duhovščine nečejo pripoznati, da ima tudi duhovščina svoje človeške pravice. Duhovski stan tudi ni nikakalo ločena kasta; vsakomur je pot odprta vanj, da v njem deluje in uživa njega take zavisti vredne dobrote. Čemu torej toliko sovraštva do tega, kar je tako prosto vsakomur?

2. Nasprotniki nadalje nečejo ničesar vedeti, da so duhovniki sinovi izmed našega naroda, ki bi prav tako lahko delovali pač tudi v kakem drugem stanu, kakor delujejo v duhovskem. Saj vsi ljudje ne morejo biti učitelji ali advokati, ker se nekaterim zdi, da imata dandanes samo še ta dva stanova kaj veljave in zasluge.

3. Nasprotniki naj bi pomislili, kaj je izrekel veliki državnik Washington: „Veri ne moreš odvzeti duhovnikov, in ljudstvu ne moreš odvzeti vere. Kdor to hoče, ta je ali nespameten, ali hudoben, ali pa oboje.“

(Dalje.)

Poziv.

V slovenskem knjigotrštvu smo doslej jako občutljivo pogrešali obširnega seznamka onih slovenskih knjig in muzikalij, ki so še v knjigotržnem prometu.

Ta nedostatek občuti posebno kupujoče občinstvo, ki dostikrat ne vé, dobiva li se ta ali ona knjiga še, ali ne, kje in po kateri ceni. Zlasti velja to o spisih, ki so jih založili bodisi gg. pisatelji sami ali pa drugi zasebni založniki.

Da se ta nedostatek odpravi, sklenil sem izdati kolikor mogoče popoln seznamek slovenskih knjig in muzikalij ter zato vljudno prosim vse gg. pisatelje in privatne založnike, ne samo v interesu občeslovenske stvari, ampak tudi v njih lastnem, da mi blagovolé čim prej naznaniti, katere po njih založene knjige so še dobiti in po čem, eventualno naj mi prijavijo tudi prvotno in znižano ceno.

L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Poziv.

„Slovenska krščansko-socijalna zveza“ dobiva od mnogih strani pozive, da naj poskrbi dobre gledališke iger, primerne našemu ljudstvu. „Zveza“ ima nekaj takih iger pripravljenih in bi jih izdala

v posameznih cenelih snopičih, ako bi se oglasilo potrebno število naročnikov. Opozarjamo na ta poziv sosebno društva na deželi, ki naj se v prvi vrsti zapišejo med naročnike. Zadošča naznanilo na dopisnici. Ako se do 1. listopada oglasi zadostno število naročnikov, izide okoli 15. listopada 1. snopič. Naznanila naj se pošljejo odboru „Slov. krščansko-socijalne zveze“ v Ljubljani. Najboljše bi bilo, da društva naročé toliko iztiskov posameznih iger, kolikor je v igri vlog.

Kršč.-socijalna zveza.

Književno naznanilo.

G. Ivan Tomašić, upravitelj trnjanske gradske pučke škole v Zagrebu (trg Franje Josipa, 7) naznanja, da bo izdajal od novega leta dalje hrvaški zabavno-poučni list „Lovor“, „pisan prema shvatljivosti zrelije mladeži.“ Smer bo krščansko-nravná, ravnotežje med idealizmom in realizmom. Obseg bo zabaven (pesmi, pripovedi izvirne in prevedene) in poučen (kulturne črtice, potopisi, književnost, novine, kazališče itd.). Objavljala bo vsaka številka po jedno večjo in dve manjši sliki in bo imela glasbeno prilogo 1—2 stranij. Oblika bo moderni kvart-format (22/14); cena 3 gld. na leto, 1 gld. 50 kr. na pol leta. Izhajal bo list začetkom vsakega meseca na 16 straneh. Urednik prosi književnih poročil slovenskih.